

AHMET REFİK

**ONALTINCI ASIRDA
RÂFİZİLİK
ve
BEKTÂŞİLİK**

*“Onaltıncı Yüzyılda
Osmanlılar’ın Aleviler Hakkında
Düzenledikleri 54 Fermanı İçerir.”*

Sadeleştiren:
MEHMET YAMAN

DİZGİ - BASKI : Ufuk Matbaası Tel: 0 (212) 544 92 30 - 31

BİRİNCİ BASKI: 1994

MEHMET YAMAN

Kocasinan Mh. Yenibosna Karayolu
Önde Yaran Sit. E-Blok Daire 8
34570 Bahçelievler/İSTANBUL
Tel. : (0212) 656 05 09

İSTEME ADRESİ :

Mehmet YAMAN
Zafer Mah. Durgut Reis Sk. 14
Yenibosna - İSTANBUL
Tel.: 0 (212) 551 34 31

ONALTINCI ASIRDA

RÂFİZİLİK ve BEKTÂŞİLİK

(Onaltıncı asırda Türkiye'de RÂFİZİLİK ve
BEKTÂŞİLİK'e dair HAZİNE-İ EVRAK belgelerini içerir.)

Yazan :

Ahmet REFİK

İstanbul, 1932

Sadeleştiren :

Mehmet YAMAN

İstanbul - 1994

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
Tarihçi Ahmet Refik'in Yaşam Öyküsü.....	8
Osmanlı Devrinde Rafizilik ve Bektâşilik(1558- 1591).....	13
Belgeler.....	35
Seydigazi Işıklarının Yola Getirilmesine Dâir.....	36
Karesi ve Biga Sancaklarında Çırpan-oğlu'nun Softalarla Beraber İsyan Ettiğine Dâir.....	37
Mevlâna Cercan ile Mevlâna Hayrettin'in İstanbul'a Getirilmelerine Dâir.....	39
Malkara'da Softaların İsyanına Dâir.....	40
Bayramlarda "Işık" Taifesinin Kös ve Nakkare Çalarak Şehirlerde Gezmemelerine Dâir.....	41
Merzifon'da Softaların İsyan Ettiklerine Dâir.....	43
Varna Kazasında Sarı Saltuk Zaviyesinde Işık Taifesinden Mehmet'in Şeriate Aykırı Sözleri Üzerine, Işık Taifesinin Araştırılmasına Dâir.....	44
Kefilsiz ve Silahlı Softaların İmaretlere Girmemelerine Dâir.....	47
Oğlanlar Şeyhi'nin Müridlerinden Birinin Halkı Doğru Yoldan (Din'den) Saptırdığına Dâir.....	48
Varna'da Sarı Saltuk Dergâhı'ndaki Işıkların Araştırılmasına Dâir.....	49
Silivri'deki Softaların Sarhoşluklarına Dâir.....	51
Varna'da Akyazılı Baba Tekkesi'ndeki Dervişlerin Teftişine Dâir.....	54
Emir Olmadığı Halde Başına Yeşil Saran Ali'nin Başından Yeşilin Çıkarılmasına Dâir.....	55
Bolu ve Kastamonu'daki Softaların Fesatlarına Meydan Verilmemesine Dâir.....	56
Ebüssuud Efendi'ye Tefsir Kitabeti Etmek Üzere Rodos Medresesi Müderrisi Bedreddin'in Tayinine Dâir.....	57

Soğdak'ta Şeyh Mustafa'nın Açtığı Zaviyeye Tapu Verilmesine Dâir.....	58
Ahyolu'daki Işık Taifesinin Takip Edilmelerine Dâir.....	59
Beypazarı'nda Softaların İsyanına ve Küfür Eden Bir Yürüğün Ateşte Yakılmasına Dâir.....	61
Denizli'de Sarı Baba Zaviyesindeki Işıklara Dâir.....	63
Ahyolu'daki Işıklara Dâir.....	64
Ahmed-i Yesevî Evladından Şeyh Zengî Hacca Giderken, Kendisinin Kollanıp Gözetilmesine ve İstirahatının Sağlanmasına Dâir.....	65
Kastamonu'da Softaların İsyanına Dâir.....	66
Bolu'da İsyan eden Softaların Yola Getirilmesine Dâir.....	67
Kanunî Sultan Süleyman'ın Ruhuna Türkiye'deki Fukaraya Para Dağıtmak İçin İran Şahı Tarafından Yapılan Teklifin Reddine Dâir.....	68
Şeyh Hüsam'a Ait Malların ve Eşyaların Zaptına Dâir.....	70
Asılarak Öldürülen Şeyh Hüsam'a Ait Eşya ve Malların Yazılmasına Dâir.....	72
Gelibolu'daki Tekke'nin Denetlenmesine Dâir.....	73
Hamit-eli'nde İsyan Eden Softalara Dâir.....	74
Amasya'da Süleyman Fakih'in Yok Edilmesine Dâir.....	75
Kastamonu'da Ekmekçioğlu'nun Durumunu Denetlemek İçin Yazılan Hüküm.....	76
Amasya Yöresindeki Mülhidlerin (Dinsizlerin) Haklarından Gelindiğine ve Bundan Sonra Alınacak Önlemlere Dâir.....	78
Merzifon'daki Dinsizlerin Cezalandırılmasına Dâir.....	80
Bozok'ta Cuma Namazı Kılmak ve Hutbe Dinlemek İstemeyenlerin Cezalandırılmalarına Dâir.....	81
Amasya ve Merzifon'daki Kızılbaşların Cezalandırılmasına Dâir.....	82
Kastamonu ve Taşköprü'deki Kızılbaşların Cezalandırılmasına Dâir.....	84

Hazret-i Ali ve Hz. Hüseyin'in Türbelerinde İnan'dan Gelen ve Üzerlerinden İsim Yazılı Olan Halıların Kaldırılması ve Anadolu Halısı Döşenmesine Dâir	85
Rum (Anadolu) Eyaletinde "Mehdi" Geleceğini Söyleyen Şahsın Katline Dâir	86
Manisa'da Bir Müteseyyid'in Bâkire Kızlar Vasıtasıyla Cinleri Çağırdığına Dâir	87
Niksar'daki Kızılbaşların Hapsedilmesine Dâir	88
Sahte Seyyidlerin Sarıklarının Çıkarılmasına Dâir	89
Filibe Taraflarındaki "Hurûfi" Mezhebinden Olanların Tutuklanmalarına Dâir	90
Seyyid Gâzî Zaviyesi'ne ve Müridlerine Dâir	91
Burgaz'da Hamza Adlı Dinsize Bağlı Müritlerin Cezalandırılmalarına Dâir	95
Anadolu'da İsyân Eden Softaları İdare Eden Şemseddin'in Tutuklanmasına Dâir	96
Amasya'daki Kızılbaşların Tutuklanmasına Dâir	97
Nevrekep'ta Hz. Muhammed Hakkında Uygunsuz Söz Söyleyen Küçük Mehmet'in Öldürülmesine Dâir	98
Râfiziliğe (Kızılbaşlığa) Ait Kitapların Zaptedilmesine Dâir	99
Filibe'deki Hurûfi Mezhebinden Olanların Cezalandırılmalarına Dâir	101
Elbistan'da Bir Kızılbaş'ın Katline Dâir	103
Malatya'da Şah İsmail Adıyla Ortaya Çıkan Şahsa Sadaka Gönderenlerin Katledilmesine Dâir	104
Anadolu'da İsyân Eden Softaların İslahı İçin Yazılan Nişane-i Hümayın	106
İnan'la Münasebette Bulunan Râfizilerin (Kızılbaşların) Cezalandırılmalarına Dâir	110
Amasya'daki Kızılbaşların Cezalandırılmalarına Dâir	112
Sarı Saltuk Baba Zâviyesi'ne Dâir	114
Genel Dizin	115

ÖNSÖZ

Büyük Tarihçi Ahmet Refik'in bu çok değerli çalışması, günümüzde de ilk ve tek olma niteliğindedir. Bu çalışmanın yapılışından bu yana yarım yüzyıl geçmesine karşın, aynı alanda ürünlerin ortaya çıkmamış olması, ülkemiz geçmişinin anlaşılabilmesi bakımından büyük bir kayıptır. Türkiyemizin bugünlere nasıl geldiğinin, hâlâ sürmekte olan bir takım sorunlarımızın köklerinin 11. yüzyıl Anadolu'suna değin uzandığı kavrandığında, bu nitelikli çalışmaların değeri daha da iyi anlaşılacaktır. Anadolu'nun geçmişine ilişkin çok önemli bilgiler içeren bu değerli çalışma, birçok bilim adamımıza başvuru kaynaklığı da yapmıştır. Bu çalışmanın bir diğer niteliği de, araştırmacılar tarafından pek üzerine gidilmeyen sorunlu bir konuyu ele almış olmasıdır. Üstad Ahmet Refik, kimilerinin konuşmaktan dahi kaçındığı "Rafizilik ve Bektaşılık" konusuna dair belgeleri bize sunmakla çok şerefli bir hizmette bulunmuştur. Bu vesileyle Üstad Ahmet Refik'i rahmetle anıyoruz. O ve onun gibi tarih bilimine gönül vermiş bilim adamları, yolumuzu aydınlatacak nurlu ışıkları bize sundular. Bize düşen, bu ışıklı yolu izleyerek Türkiyemizin siyasal, sosyo-ekonomik, dinsel ve kültürel temellerine ilişkin arşiv belgelerini bir an önce gün ışığına çıkarmak olacaktır.

MEHMET YAMAN
İSTANBUL, 1994

TARİHÇİ AHMET REFİK'İN YAŞAM ÖYKÜSÜ

Ülkemizde popüler tarihçiliğin kurucularından ve en başarılı kalemlerinden olan Ahmet Refik, 1880'de İstanbul'da doğdu. Abdülaziz'in vekilharcı Ürgüplü Gürlükçüoğullarından Ahmet Ağa'nın öğrencisidir. Vişnezade Sıbyan Mektebi, Beşiktaş Askeri Rüştiyesi, Kuleli Askeri İdadisi ve Harbiye Mektebi'nde öğrenim gördü. 1898'de Harbiye Mektebini bitirerek, asteğmen (mülazım-i sani) oldu. Piyade teğmeni olarak orduya katıldı ve Askeri okullarda coğrafya, tarih; Harbiye Mektebi'nde Fransızca ve meç öğretmenliği yaptı. Bu arada İrtika, Malûmat, Hazinei Fünun, Mecmua-i Ebuzziya isimli dergilerde yazılar yazdı ve Tercüman-ı Hakikat gazetesinde başyazarlık yaptı. İkinci Meşrutiyet'ten (1908) sonra, Harbiye Mektebi tarih öğretmenliğine getirildi. Millet gazetesi başyazarı oldu. Bu sırada, dönemin havasına uygun ve kendisine büyük ün sağlayan popüler tarih yazılarını İkdam gazetesinde yayınlamaya başladı. **Lale Devri, Köprülüler, Tarihi Simalar, Felaket Seneleri, Kadınlar** gibi eserleri çeşitli gazetelerde yayımlandı ve bunlardan bazıları kitap olarak da basıldı. Bu yapıtları o zamanki İstanbul'da çok beğenildi. Halkın anlayabileceği dilde, tarihsel olayları akıcı bir biçimde ele alması haklı olarak ona ün kazandırdı.

Ahmet Refik, 1909'da Genelkurmay yayın şubesinde görevlendirildi ve Askerî Mecmua'nın yayını idare etti. Tarihi Osmanî Encümeni'ne daimi üye seçildi ve bir heyetle Fransa'ya gönderildi. 1912'de Askerî Sansür müfettişliğine atandı ve bu görevi Balkan Savaşı boyunca (18912-1913) sürdürerek, ardından emekliye ayrıldı. Kütüphaneler ve devlet arşivinde çalışarak, tarihi araştırmalarını tamamladı. Ancak Yüzbaşı rütbesiyle yeniden orduya alınarak, Sansür Genel müfettişliği görevine getirildi. Rusya hakkında yazdığı bir dizi makalede Kavalalı Mehmet Ali Paşa'yı eleştirmesi nedeniyle, yine Kavalalı soyundan Sadrazam Sait Halim Paşa tarafından 1914'te arpa ve saman memuru olarak Ulukışla'ya sürüldü. Bu görevi sırasında Nevşehirli Damat İbrahim Paşa hakkında araştırmalar yaptı. 1915'te Eskişehir'e atandı ve burada Sevk komisyonu başkanlığı sırasında hastalanarak İstanbul'a geldi. Dönemin Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın aracılığı ile İstanbul'da kalmasına izin verildi. Harp Mecmuası'nda yazıları çıkarken, bir yandan da Devlet Arşivi'nden (Hazine-i Evrak), öncelikle eski İstanbul yaşamına ilişkin olmak üzere tarihî konularda yüzlerce belge derledi. Yine bu sırada, **Tarihte Osmanlı Neferi, Yirmi Beş Sene Siper Kavgası**, gibi tamamen askerlere ait risaleler çıkardı. I. Dünya Savaşı sonunda Ermenilerin, Türklere karşı yaptıkları eziyetleri yerinde incelemek üzere, yabancı gazetecilerden oluşan bir heyetin başında olarak Doğu Anadolu'yu gezdi. **İki Komite - İki Kıtâl** ve **Kafkas Yollarında** adlı iki eserinde görüşlerini yazdı (1919).

*Son Bektaŝi Şeyhlerinden Şahkulu Sultan Dergâhu
Postniŝini Mehmet Ali Hilmi Dede Baba*

Birinci Dünya Savaşının sonunda terhis edilen Ahmet Refik, Mehmet Arif Bey'in yerine, İstanbul Dârülfünun'u Osmanlı Tarihi Muallimliğine atandı ve bir yıl sonra da müderrisliğe yükseltildi. Daha sonra Türkiye Tarihi müderrisi oldu.

Ahmet Refik mütareke yıllarında (1919-1922) siyasetle de ilgilendi. Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na katıldı. Velihaht Abdülmecit Efendi (son halife) ile dostluk kurdu. Abdurrahman Şeref'in ölümü ile (1925) Türk Tarih Encümeni başkanlığına seçildi. O yıl, Milli Mücadele sırasında faaliyet gösteren Tarihî Salahiye adlı gizli örgütle ilişkisi olduğu savıyla tutuklandı, ancak suçsuz olduğu görülerek davada beraat etti.

Ahmet Refik, 1932'de I. Türk Tarih Kongresi için Ankara'ya çağrıldı ve **Türk Tarihinin Ana-hatları**'nın yazı kurulunda çalıştı. Dârülfunun'un 1933'te üniversite haline getirilmek suretiyle yapılan değişiklik sırasında kadro dışı bırakıldı. Onu çok etkileyen bu olay sonrası resmî bir görev almamış, Büyükdada'daki evine çekilerek, Yedigün, Millî Mecmua, Hayat Mecmuası ile Cumhuriyet ve Akşam gazetelerinde yazılar yazdı. Yazı gelirleri ve emekli aylığı ile geçinemediğinden sıkıntı içine düştü ve kitaplarıyla, tablolarını satmak zorunda kaldı. Uzun bir hastalıktan sonra 1937 yılında vefat etti.

Ahmet Refik Bey, 1934 yılında aldığı "Altınay" soyadını yazılarında kullanmamıştır. Onun en büyük özelliği, halka tarih zevkini aşılmasıdır. Bu bakımdandır ki, kendisine "ilk halk tarihçisi" denmiştir. Ahmet Refik'in gazete ve dergilerde 1901-1937 arasında, 741 makale, sohbet, biyografi, eleştiri türlerinde yazısının yayımlandığı saptanmıştır.

Yüzü aşkın eserinin bir bölümü kapsamlı araştırmalara dayanmakla birlikte, bir bölümü de tarihi gerçeklere bağlı kalınarak hazırlanmış tarihi romanlar olmaktadır. Ahmet Refik'in başlıca yapıtları arasında, **Tarih Sahifeleri** (1909), **Büyük Tarih-i Umumi** (1912, 6 cilt), **Tarihi Simalar** (1915), **Demirbaş Şarl** (1916), **İstanbul Hayatı** (1917-32, 4 cilt), **Türkiye Tarihi** (1923), **Türkiye Mülteciler Meselesi** (1926), **Anadolu'da Türk Aşiretleri** (1930), **Eski İstanbul** (1931), **Türk Mimarları** (1932)... bulunmaktadır.

Ahmet Refik'in Yaşam Öyküsü hazırlanırken yararlanılan kaynaklar:

- * **Ana Britannica**, Ahmet Refik Altınay md., (1993 basımı)
- * **Meydan Larousse**, Ahmet Refik Altınay md., (1969 basımı)
- * **İstanbul Ansiklopedisi**, Ahmet Refik Altınay md., (Büyük ölçüde Sn. Necdet Sakaoğlu tarafından hazırlanmış bu maddeden yararlanılmıştır.), (1993 basımı, yayımlanması sürüyor.)
- * **Tarihi Sevdiren Adam Ahmet Refik Altınay**, Muzaffer Gökman, İst. 1978

OSMANLI DEVRİNDE RÂFİZİLİK ve BEKTÂŞİLİK (1558 - 1591)

Türkiye'de dinî hareketler iki noktada açık bir şekilde kendini gösterdi: Önce Rumeli'de BEKTÂŞİLİK'le, daha sonra Anadolu'da RÂFİZİLİK'le...

Bektâşilik, Osmanlı idaresinde, tasvip gördü ve hatta babaları kutsandı ve yüceltildi. Fakat Râfizilik, Acem düşmanlığı ile bir görüldüğü için, yayılmasına hiçbir zaman meydan verilmedi ve dâima kanla ve ateşle bastırıldı.

Osmanoğulları zamanında devlet idaresini yıkmak için ilk dinî başkaldırı Rumeli'de başladı. Bu başkaldırını ilmi ve erdemi ile kendini tanıttırılmış yüksek bir şahsiyet yönetiyordu: Simavnalı **Şeyh Bedreddin...**

Şeyh Bedreddin, Orhan Bey zamanında Simavna'da doğdu. Simavna, Rumeli'de Eski Zağra ile Kızanlık arasında bir kasaba idi.

Bedreddin'in babası Simavna Kadısı İsrail idi. Daha pek küçük yaşta iken ilmi ve mârifet öğrenimi için Semerkand'a kadar gitmişti. Oğlu Bedreddin de kendi gibi yetişti. Öğrenimini bitirmek için Mısır'a giderken Konya'ya uğradı. Orada Feyzullah adında bir zattan dört ay kadar bazı ilimler öğ-

rendi. Feyzullah'ın ölümüyle Mısır'a geldi. Mısır'da Seyyid Şerif-i Cürcânî ile beraber Mübârekşah'tan ders gördü. Mübârekşah ile birlikte Mısır'dan Mekte'ye gitti. Dönüşünde Mısır'da Şeyh Ekmelüddin'den pek çok yararlandı. Mısır'da yıllarca kaldı. Orada, Şeyhlerden Seyyid Hüseyin-i Ahlatî'ye bağlandı, Tasavvuf'u ondan öğrendi. Hatta Şeyhinin ölümüyle altı ay kadar makamını da doldurdu. ⁽¹⁾

Bedreddin, Mısır'dan Tebriz'e kadar gitti. Amacı halkı aydınlatmaktı. Tebriz'de, Timurlenk'in huzurunda toplanan bilginler meclisine hakemlik ederek üstünlüğünü ve olgunluğunu ispat etti. Bedreddin, Tebriz'den Anadolu'ya geldi. O sırada çağının en ileri gelen bilginlerinden sayılıyordu. **Câmi-ül-Fusûleyn, Teshîl, Vâridât-ı Kübrâ, Meserret-ül-Kulûb** gibi önemli yapıtlar meydana getirmişti. Türkiye'de ise kardeş kavgaları hüküm sürüyordu. Ankara felâketinden sonra (M. 1402) Osmanlı Devletini Yıldırım Bayezid'in oğullarından Musa Çelebi yönetiyordu. Musa Çelebi, üstünlüğünü ve irfanını takdir ettiği için, Şeyh Bedreddin'i kendisine kazasker yapmıştı.

Çelebi Sultan Mehmet, Kardeşi Musa Çelebi'yi yenip ortadan kaldırdıktan sonra, Şeyh Bedreddin'i ayda bin akça maaş ile İzmit'te ikamete memur etti. "Adı geçen büyük bilgin efendimiz zâhir ve bâtın ilimlerine sahip olup, üstün fazileti ile tanındığı için sevenleri ve öğrencileri çoğalıp, dini bilgilerden ve şüpheye yer bırakmayacak biçimde olan ilmin (İlm-i yakîn'in) problemlerinden bilgi edinirlerdi."⁽²⁾ Bunlar arasında Şeyh Bedreddin'in iki ateşli müridi vardı:

(1) M. Şerafeddin, *Simavna Kadısı-oğlu Şeyh Bedreddin*, S.4, 8-15.
(2) *Solakzâde Tarihi*, S. 134.

Börklüce Mustafa ve Torlak Hu Kemal... Bunlar, Şeyh'in bütün fikirlerine candan inanmış kişilerdendi.

Şeyh Bedreddin diyordu ki:

"Gizli âlemden (Gayb'dan) gelen işaretlerle, bana inananlarla âleme sahip olmak için meydana çıkacağım ve ülkeleri müridlerim arasında ilim gücünü ve Tevhid sırrını tahkik (gerçeğini arama) ile taklid ehlinin millet ve mezhep yasalarını batıracak ve meşrebimin (görüş yolumun) genişliği ile bazı haram şeyleri helâl göstereceğim. "Şeyh, müritlerini ve kendisine inananları etrafına toplayacak, bir hükümet oluşturduktan sonra toprakları onlara paylaştıracaktı. Bundan başka müslümanlarla hıristiyanlar arasındaki din farkını da ortadan kaldıracaktı. Halbuki o tarihte, devletin yasası geçince müslüman ile gayri müslim arasında büyük bir eşitsizlik vardı. Şeyh Bedreddin, kendi peygamberliğini ilân etmişti. Türkiye'de oturan hıristiyanlarla musevileri birleştirmek için, bütün peygamberleri tanııyordu. Müritlerine yalnız: "La ilâhe illallâh" dedirtiyor, "Muhammed Resûlullah" dedirtmiyordu. Bundan dolayı, Şeyh'in etrafına toplananlar, Türklerden ziyade Hıristiyanlardı.

Kanunî Sultan Süleyman zamanında, dini hareketler bütün şiddetiyle alevlendiği zaman, Sofya'lı Bali Efendi, Şeyh Bedreddin'in mesleki (yolu, görüşü) hakkında padişaha verdiği bir raporda şu kanı da bulunuyordu:

"Dobruca ve Deliorman vilâyeti halkı, Allah hepsine lânet eylesin, adı geçen Şeyh'ten el alıp (kendisine mürit olup), emrine itaat edip, kendisini

DERWISCH BEKTAŒIEN

*BektaŒi Dervişleri
(D'Ohsson'dan)*

örnek alıp ve can-ü gönülden kabul edip, her ne zaman ki bir yere gelip, toplanıp sohbet ettiklerinde, meclislerinde şarap ve dost, arkadaş, yaşlı, genç, kadın ve erkek bulunup, kendini beğenmiş bu dinsiz Şeyh içki'den sunar ve elinde kadeh, sarhoş olarak öğüt vermeğe başladığında, baş kaldırıp "Cennette şarap dedikleri şarap bu güzel ve kalbe ferahlık veren şaraptır. Ve Kevser dedikleri işte bu dünyadır ki, Hak sofrasıdır. Tüm Tanrısal nimetler buradadır. Âhiret işleri, rüsum uleması'nın (taklitçi bilginlerin) anladıkları gibi değildir. Bunun, atasözleri olduğundan habersizdirler." diye nice alaylı, anlamsız ve küfürlü sözler söyleyip, "Sanmayın ki gökyüzü (evren) yok olacaktır ve bu mülkün sahibi mülkünden dışarda olacaktır. O, insandır. Her kim insanı bildi. Hakk'ı bildi. (Enel-Hak) Ben Hakk'ım!" deyince, o yolunu sapıtmış, dinden çıkmış müritlerin hepsi "Ene'l-Hak!" deyip, o insafsız Şeyh'e secde edip "Benim Pir'im, benim Tanrı'm, derviş-i dervişâna..." deyip, mumları üfleyip, karanlıklar içinde "Med Çanak, beri çanak" (?) olup, Şeriat'ın kapısını yıkıp, Ye'cüc ve Me'cüc gibi nice fitne ve fesada sebep olup ne nice temiz, saf kalbli hevâ ehlinin inançlarının bozulmasına sebep olurlar."

Hicri onbirinci yüzyılda Şeyh Mahmud Hüdavi Efendi de padişaha yazdığı bir raporda, Şeyh Bedreddin olayına dair bilgi verdikten sonra şöyle diyordu:

"Docalar demekle bilinen köylerde ve her zaman fesat çıkarmaktan geri kalmazlar. Ve Kızılbaş ile birdir. Önceden beri, aralarında işlem ve anlaşmaları vardır. Hatta orada olan sipahiler Kızılbaş seferi oldukta onlara emir verildikte kimisi timardan

vazgeçmiştir ve kimisi kılıcı mühürleyip gitmişlerdir. "Tımar hatırı için ere kılıç çekmeyiz" derler ve asla içlerinde Şeriat ve Sünnet eseri yoktur. Müslümanlardan bir adam öldürmek, kâfir öldürmek kadarınca gazâ bilirler, Rafizîdirler.⁽³⁾ Fesat kaynağı ve fitne doğuran kimselerdir. Kalabalık taifedirler. Ve içinde yer yer şeyhleri adında şeytanları vardır. Daima bozgunculuk ve yoldan azdırmakla uğraşırlar. Ve yer yer ışık⁽⁴⁾ zâviyeleri vardır. Onlar da haraptır. Ve bu taifeye Simavnî derler. Çünkü o yerde şeyhlerine de Simavî derlermiş. Açıkça ve göz göre göre Çıhar-ı Yâra (Halifelere) söverler. Işık taifesi ve onların fenalıklarını anlatmak zordur. Her zaman Kızılbaşlığın meydana çıkmasını ve yayılmasını temenni ederlerdi. Elhamdülillah aksi oldu ve hâlâ hak ancalar olmaz, gene fırsat

(3) Alevi düşmanı Hüdâyi Efendiye biz soralım, Allah da soracak: Bu denli iftiraları yapmanızın amacı nedir? «Kim etti sana bu işi teklif?» (M.Y.)

(4) IŞIK : Sünni inanca uymayan Hurûfî, Bektâşî ve Alevîler (ya da Osmanlı döneminde hakaret olsun diye takılan adlarıyla Kızılbaşlar) bu adla anılmıştır. Bu IŞIK kelimesiyle, Alevîlerin dinsiz ve ahlâksız bir toplum olduğu, Sünni insanının zihnine fetvâlar yoluyla yerleştirilmiştir. Bugünse, Alevîlerin tertemiz ve inançlı bir toplum olduğunu bilmeyen ve belki de asla bilmeyecek olan yanıtlanmış Sünni kardeşlerimizin kafasından bu çirkin iftiraları söküp atmak imkânı ancak Hak Dîvanı'na (Mahşere) kalmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de «İftira edenlerin zalim olduğu, zalimin kafir olduğu, kafirinse cehennemlik olduğu..» anlamında birçok âyet vardı. Müslümanlık adını kendisine kalkan yaparak, ulu orta "Kızılbaş, Alevî.." damgasını yapıştırıp insanları öldürmeyi hatta yakmayı CİHAD sanan biçarelere, Hz. Muhammed'in getirdiği İSLÂM Dininde böyle bir hakkın olmadığını anlatmak kolay bir iş olmasa gerek! Dileriz ki, insanlarımız aydınlandıkça birbirimizi sevmesini öğreniriz.! (M.Y.)

Şâh'ındır derlermiş, Bu çeşit Râfîzîlerdir. Ve mülhid ve zındıktırlar. Fırsat esirleridir."⁽⁵⁾

Şeyh Bedreddin'in birkaç asır sonra bile etkisini gösteren prensipleri, o zaman, müslim ve gayri müslim pek çok kişileri cezbetti. Taraftarları gittikçe arttı. Börklüce Mustafa Şeyh'in hem akrabasındandı hem kâhyasıydı.⁽⁶⁾ İlk kez olarak Şeyh'in inançlarını Aydın elinde o yaydı. Şeyh'in halifesi olduğunu ilân etti. Etrafına üç binden fazla mürit topladı. Aydın eyâletini tamamen kendisine bağladı.

Bizanslı tarihçi Dukas diyor ki:

"O zamanlarda İyonien Körfezi girişinde bulunan ve halk dilince İstiflarion (Karaburun) denilen dağlık memlekette âdi bir Türk köylüsü ortaya çıktı. İstiflarion Hiyor (Sakız) Adası karşısındadır. Bu köylü, Türklere vaaz ve öğütlerde bulunuyor ve kadınlar müstesna olmak üzere yiyecek, elbise, davar ve toprak gibi şeylerin tamamen kamunun ortak malı sayılmasını tavsiye ediyordu. Diyordu ki: "Senin malların benim olabileceği gibi, benim mal ve mülklerim de senin olabilecek... Köylüleri bu gibi sözlerle büyüleyip kendine bağladıktan sonra, Hristiyanlarla da dostluk kurmaya çalıştı." Adalarda oturan Cenevizlileri bile ele almaya uğraştı.

Şeyh Bedreddin İzmit'te idi. Oradan İsfendiyar Oğulları'na kaçtı. Çünkü Osmanoğullarının bir düşmanı da onlardı. Şeyh Bedreddin, Musa Çelebi'nin kazaskeri iken, Eflak beyi Mirçe ile tanışmıştı. Gemi ile Eflak'a geçti. Mirçe'den olağanüstü ilgi gördü. Oradan Dobruca'ya indi. Kendisine en çok taraftar

(5) *Tezâkîr-i Hüdâyi, Umumi Kütüphane, No. 3497.*

(6) *Oruç Bey, Tevârih-i Âl-i Osman, sh. 43; Âşıkpaşa-zâde, sh. 91.*

orada bulabilirdi. Kaligra'daki Sarı Saltık Zâviyesi kendisiyle aynı fikirde olan Işık'larla dolu idi. Orhan Bey zamanında burayı ziyaret eden İbni Batuta diyor ki:

"Bundan sonra Baba Saltuk adıyla bilinen bir beldeye vardık. Saltuk'un mükâşefe⁽⁷⁾ sahibi olduğu nakil yoluyla anlatılmış ise de, hakkındaki rivâyet yüce Şeriat'a aykırı görünür."⁽⁸⁾

O sırada Çelebi Şultan Mehmet, Selanik fethine hazırlanıyordu. Ülkesinde bu dini başkaldırını haber alır almaz, Amasya'da Rumiyye-i Suğra hâkimi bulunan oğlu Murat Bey'i çağırdı. Bayezid Paşa ile birlikte Börklüce Mustafa üzerine gönderdi. Karaburun Savaşı Börklüce'nin yenilgisi ve sonunda öldürülmesiyle neticelendi. Bu sırada Torlak Hu Kemal ve müritleri Manisa taraflarında "Kudüm ve dümbelek"le geziyorlar, halkı kendi mezheplerine çekmeye çalışıyorlardı. Aydın eli tamamen onlara katılmıştı. Murat Bey, bu kez Bayezid Paşa ile birlikte, Torlak Kemal'in üzerine yürüdü. Manisa civarında hepsini yendi. Torlak Kemal ele geçti ve idam edildi.

Şeyh Bedreddin Rumeli'de, Silistre taraflarında idi. Yanında Işıklardan binlerce adam vardı. Sarı Saltuk müritleri, Musa Çelebi'ye kazaskerliği zamanında iyiliğini görenler, yaymak istediği mezhebi kabul edenler, hep etrafında toplanmışlardı. Şeyh Mahmut Hüdayi Efendi'nin dediği gibi "Dobruca'da

(7) MÜKÂŞEFE : Gönül gözüyle bilmek; Erenlerin gönlünde gizli bilgilerin belirmesi; Hakikat ehlinin, Tanrı sırlarına vakıf olması ve ilâhî işığı görmesi.

(8) İbni Batuta, Şerif Paşa Tercemesi, S. 386, Vesika - 7 'ye müracaat. -

Celâliler meydana çıkıp, büyük topluluk ve fesat ve fitne çıkması o taifeden olmuş idi."⁽⁹⁾

Şeyh Bedreddin Silistre'den kalktı, Deliorman içlerine, Ağaç Denizi'ne girdi, orada yerleşti. Birçoklarına subaşılıklar ve sancaklar verdi. Yanında Türklerden ve Tacı'lardan pek çok kişi toplandı. "Gördüler ki bunun işinde hayır yoktur."⁽¹⁰⁾ Çoğu dağıldı.

Çelebi Sultan Mehmet bunu işitti. Kapıcıbaşı Elvan Bey'i iki yüz kişi ile Şeyh'in üzerine gönderdi. Şeyh Bedreddin'i Zağra'da hile ile tuttular, Sultan Mehmet'e getirdiler. Bedreddin "İlim ve üstün erdemliliği ile, ictihadî zorlukların çözümlenmesinde tüm bilginlerce kabul görmüştü."⁽¹¹⁾ Bu sebepten Sultan Mehmet, Şeyh Bedreddin hakkındaki cezayı ulemâya (Şeriat bilginlerine) havale etti. Bunların arasında Acem ülkesinden (Kızılbaş diyarından) gelmiş, ders ve fetvâ vermeye başlamış olan Mevlâna Haydar-ı Herevî de vardı. Şeyh Bedreddin asıl onunla dinî tartışmada bulunacaktı. "Adı geçen Kadı, yapılan tartışmada hiçbir noktada duraklamayıp, oradaki bilginleri tartışma külfetine sokmadı."⁽¹²⁾

Çelebi Sultan Mehmet saltanatını sağlamak için, Şeyh Bedreddin-i Simavî'yi Serez çarşısında astırdı. (M. 1421) "Mezarını orada yaptılar." Fakat Bedreddin'in prensipleri halkın ruhunda yüzyıllarca yaşadı...

(9) *Âşıkpaşa-zâde*, s. 91-92.

(10) *Âşıkpaşa-zâde*, s. 92.

(11) *Solakzade*, s. 135.

(12) *İdris-i Bitlisi, Heşt Behişt*.

Türkiye'de alttan alta kaynaşan iki zihniyet yine baki idi: BEKTAŞİLİK ve RÂFİZİLİK. Bektaşiliğin Kızılbaşlıkla hiçbir ilgisi yoktu. İŞIKLAR, gene dergâhlarını nurlandırıyorlardı. Râfıziler ise, Acem (İran) etkisinden kendilerini kurtaramıyorlardı. Râfızilik, Osmanoğulları'nı yıkmak için İran Şahlarının elinde dinsel bir silahtı. Türkler, bu silahı kırmak ve Doğu eyâletlerini İran istilasından kurtarmak için, Türk toprağında Râfıziliği ezmeğe çalışıyorlardı. Bektâşilik ise, Osmanoğulları idaresinde "askeri bir ocak" haline gelmişti. Bu ocak; Rum, Sırp, Hırvat... hepsini bir kazan etrafına toplamıştı. Hacı Bektaş oğlu Şeyh Elvan Bey'in köylerine kimsenin dokunduğu yoktu. "Ulu erenlerden Hacı Bektaş-ı Veli evlâdından El-hac Feyzullah" İstanbul'daki dergâhında muazzez ve müreffeh yaşıyordu.⁽¹³⁾ Fakat Râfızilik, Sünnî Osmanoğulları'nın ve özellikle "Ulemâ-i Rûsum" denilen taklitçi ve tutucu resmi din bilginlerinin gözündeki dinsel ve siyasal bir tehlike (!) idi.

Buna göre, Türkiye'de Halife Ali'ye çok sevgi ve düşkünlük gösteren iki zümre vardı:

Biri, Türklüğünü benimseyerek ve dergâh ve ocak zihniyetiyle yaşayan ve Türk kültürünü seven Bektâşiler; diğeri de Doğu eyâletlerinde ve İran'ın dinsel ve siyasal telkinlerine bağlı olan ve gerektiğinde Acemleri Türk Toprağına "bilgisizlikten dolayı" sokmayı Allah'a karşı yapacakları en büyük sevap bilen Râfıziler idi.

Şah İsmail'in sahneye çıkması, Râfıziliğin eğilim, sevgi ve taraf tutuculuğunu açık bir biçimde gösterdi. Fakat kabahat gene Osmanoğulları'nda idi.

(13) Hazine-i Evrak, Defter 162., yıl: 1173 H.

Kaygusuz Abdal

Fatih Anadolu'ya Osmanlı ülkesine katmıştı. Fakat halk, huzur ve mutluluk nimetinden mahrumdu. Yüce dağlar ortasında "Tekâlîf-i Örfiyye ve Şakka" yani olağanüstü ağır vergiler ve zahmetli işlerle inim inim inleyen halk, kendisine dinde bir sığınak buluyor: Şeyh Safî'nin soyundan İran'da saltanat süren Şah İsmail'in saltanat hırsıyla dolu dinsel kudretine iman ediyordu.

Nihayet, Şah İsmail, Osmanoğulları'na karşı dinsel siyasetini uygulamaya başladı. O zaman Fatih'in oğlu II. BAYEZİD zamanydı. Şah İsmail'in halifelerinden çoğu Anadolu'da idi. En çok nüfuzlarına (sözlerini geçirmeye) bağladıkları yerler, Hamid ve Teke elleriydi. Azerbaycan, Şah İsmail'e bağlı sufilerin merkezi idi. Doğu eyaletlerinde başlayan bu dinsel başkaldırı (kıyam) Osmanlı İmparatorluğu için bir tehlike idi. II. Bayezid, bu tehlikeyi anlar anlamaz, önünü almak istedi. Şah İsmail, Azerbaycan'dan Tebriz'e çekildi. Arada savaş yapılmasına meydan kalmadı. Teke ve Hamid elindeki sufilerin çoğu "Rumeli Yakası"na sürüldü. Ve uc-beylerine buyruklar gönderildi ki: "Bundan sonra sufilerden hiç kimse Anadolu'ya geçmeyip, yollar tutulsun."

Bununla birlikte Tekeliler dinsel kıyamlardan asla geri kalmadılar. Bunun için de çoğu kez Osmanoğullarının en zayıf zamanını kolladılar: Şehzâde Selim, babası II. Bayezid'e karşı başkaldırmıştı.

Osmanlı Devleti için bundan önemli ve hayati bir belâlı sorun olamazdı. Doğu'da, Şah İsmail için bu önemli bir fırsattı. Dini kıyam tekrar başladı. Kıyamı yöneten Karabıyık Oğlu idi. Bu kıyamda merkez, Teke sancağında Elmalı köyü idi. Karabıyık

Oğlu'na binlerce kişi katılmıştı. Halk kendisine ŞEYH OğLU diyordu. Fakat Osmanoğulları ona, ŐEYTAN KULU dediler. (Bu zat, ŞAHKULU BABA TEKELİ diye de anılır.)

Karabıyık Oğlu'nun isyanı doğrudan doğruya Osmanoğullarının saltanatına karşıydı. Hatta, etrafına toplananlara:

"Bana erenlerden işaret olmuştur. Günümüzde sahib-zuhur (başarılı ve üştün cihangir hükümdar olarak meydana çıkmış) olan ŞAH İSMAIL'in halifesi (vekili)yim. Bundan sonra devlet ve saltanat bizimdir!" diyordu.

Bu başkaldırı, Osmanoğullarını telaşa düşürdü. Kıyımı bastırmaya Anadolu beylerbeyi KARAGÖZ PAŞA memur edildi. "Adı geçen Paşa, bu işlerde deneyimli olmadığı için, kendisine verilen bu devlete (göreve) mağrur olup "Karabıyık Oğlu'na karşı bin kişi göndermek istedi. Fakat, askerini toplamasına meydan kalmadan, Karabıyık Oğlu'na yenildi. "Yanında bulunan tüm adamlarını öldürdüklerinden başka, kendisini de şehit ettiler. Ve o yörede bulunan kasabaları ve köyleri yağma edip, istedikleri gibi her şeye sahip oldular."

O sırada II. Bayezid, şehzade Selim'e şemendire sancağını verip başından savmak ve bu beladan kurtulmak istedi. Oğlunu başından savdıktan sonra, dinî kıyımı bastırmaya çalıştı. Fakat şehzade Selim, babasının tahtını elde etmek için, devletin uğradığı belâyı fırsat bilerek:

"Anadolu gâilesi (belâlî işi) ortadan kaldırılmadan, bizim buradan gitmemiz akıllı iş değildir!" dedi.

Babası İstanbul'a döndüğü sırada, o da Edir-

ne'ye girdi. Şehri işgal etti, her tarafa kendi adamlarını yerleştirdi. "Ülke halkına kendisini tanıtmak için, işin sıkı tutulması konusunda bir sürü işlemlere" başladı. Fakat II. Bayezid'in adamlarının metaneti, şehzade Selim'in kaçmasına sebep oldu.

II. Bayezid'i en çok uğraştıran, Anadolu'daki dinsel başkaldırı idi. Bayezid, oğlu Şehzade Ahmed'i kendisine kesin olarak veliaht yaptı. Karabıyık Oğlu'nun isyanını bastırmaya, onunla birlikte Sadrazam Hadım Ali Paşa'yı memur kıldı. Başkaldırının en etkin bulunduğu muhit, Teke sancağı idi. Başkaldıranlar, Kızilkaya'ya sığınmışlardı.

İki tarafın mücadelesi tam 38 gün sürdü. Karabıyık Oğlu'nun yanındaki adamları, bu ısrarlı tecavüzlere karşı duramayacaklarını anladılar, derhal Sivas yöresine çekildiler. Fakat burada da Ali Paşa'nın takibinden kurtulamadılar. Gedikhan civarı, kanlı bir savaşa sahne oldu. Bu savaşta Ali Paşa şehit düştü; fakat Karabıyık Oğlu'da tutsak edildi.

Artık iki tarafın da mücadeleye takatları kalmamıştı. Ali Paşa taraftarları, Karabıyık Oğlu'nu derhal öldürdüler. Yanında bulunan Sofiler ise Azerbaycan'da Şah İsmail'e sığındılar.

Teke elinden İran'a sığınan Türkler o derece çok idiler ki, bundan Şah İsmail'de ürktü, onları kısım kısım ayırtmaya mecbur oldu. Türklerin başkanlarına, II. Bayezid'e karşı hangi sebeple isyan ettiklerini sorduğu zaman şu yanıtı aldı:

"—Bayezid Han çok yaşlı ve zayıf, yumuşak huylu ve nahif olup, ihtiyarlık âfetini almış ve devlet işlerini yönetmekten kalmış, devlet yönetiminin diz-

ginlerini vezirlerine teslim etmekle ülkeye sarsıntı ve kargaşalık gelip, uyruğu altındaki halk ayak altında çiğnendi. Zulümlerine dayanamayıp bu yolu seçtik."

Şah İsmail bunları uzun ve anlamsız sorularla yordu. Sonuçta, hepsine ihanet etmekten geri durmadı. Nedeni de, onların kendisine taraftar bir fikirde bulunmayışları idi.

Anadolu'da isyan tükenmedi. I. Selim'in tahta çıkışı, Anadolu'da Nur Ali'nin ayaklanmasıyla karşılandı. Bu sefer isyanın merkezini Karahisar ve Niksar yöresi oluşturuyordu. O zamanlar Yavuz'un saltanatını sağlamak için kardeşleriyle çarpıştığı sıralardı. Nur Ali'nin etrafına toplanan Türkler 20.000'den fazla idi. Anadolu'da da Yavuz'un kardeşi şehzade Ahmet hâkimdi.

Nur Ali, Amasya üzerine yürüdü. Şehzade Ahmet, üzerlerine Yularkısdı Sinan Paşa'yı gönderdi. Korkunç bir savaş Sinan Paşa ordusunu darmadağın etti, "binlerce gözyaşı döküp, ağlaya ağlaya Şehzade'ye doğru kaçtı." Nur Ali, yanındaki halk ile Tokat'a geldi. Bunların hepsi de sofilerdendi. Osmanoğullarından bîzar olan Anadolu halkından çoğu Nur Ali'ye "irâdet" getirmiş, bağlanmışlardı. Tokat ve Amasya yöresi, Osmanoğulları'nın nüfuzundan tamamen çıkmıştı. Onlar ise, aralarında tâc ve taht kavgalarıyla uğraşıyorlardı.

Sonunda Yavuz, bütün kardeşlerini ortadan kaldırdı. Şah İsmail'in Anadolu'daki kışkırtmalarına son vermek istedi. Anadolu'da Şah İsmail'e taraftar ne kadar Râfîzî (Kızılbaş - Alevî) varsa, hepsini öldürttü. Çaldıran zaferi, Türk'ün askerlik san'atındaki dehasını gösterdi. Fakat, yönetimdeki

bozukluk, zulüm ve haksızlık, halkın ruhundaki isyan duygularına üstün gelemedi. Halk, kurtuluşunu gene şeyhlerin ihtirasla dolu, fakat ruha hitap eden tevekkül aşılایıcı telkinlerinde aradı.

O sırada Bozok'ta bir şeyh vardı. Adı Celâl idi. Celâl "Abdal kisvesine girip" etrafına bir çok müritler toplamıştı. Tokat ahalisi akın akın ona gelip katılıyordu. Celâl, böylece, piyade ve süvari 20.000'den ziyade mürit toplamayı başarmıştı. Bunlar Celâli ünvanını almışlardı. Osmanoğulları bu ünvanı, o tarihten itibaren, eşkıyalık anlamına kullanmaya başladılar.

Yavuz, bu kıyma engel olmak için, Ferhat Paşa'yı memur etti. Celâlîler, karşılarına çıkacak kuvvetlere karşı duramayacaklarını anladılar. İran'a kaçmak için Sivas taraflarına çekildiler. Fakat Şehsüvar Oğlu Ali Bey Yavuz hoşuna gidecek bir davranış göstermek için, Ferhat Paşa'nın gelmesini beklemedi. Celâlîleri şiddetli bir sürette takip etti. Akşehir'de Celâlîleri bozdu, Celâlî'ye geçirdi ve "her parçasını kulağı kadar etti."

Celâlîlerin meydana çıkması, Osmanlı İmparatorluğunun tarihinde önemli bir olay oldu. O tarihten itibaren, Osmanoğullarına karşı haklı olarak isyan edenlere hep Celâlî adı verildi. Fakat, Celâlî ünvanını alanlar, yalnız Anadolu'da yapılan zulümlerden bizar olup da isyan edenler değildi: Saray'a bağlandıkları halde, Sarayın İsrâf ve Yolsuzlukları'ndan, Anadolu'nun Sefâlet ve Perişanlığı'ndan bizar olan (bıkan, usanan), Osmanoğullarına Anadolu'dan el çektirmek isteyen beyler ve sipahilere de bu ad verildi...

Onaltıncı yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu dün-

yanın en muhteşem bir imparatorluğu oldu. Mısır alındı, Halifelik Osmanoğullarına geçti. Dini hareketlere durgunluk çöktü. Dobruca'da Sarı Saltuk, Kırşehir'de Hacı Bektâşî Veli, Kütahya'da Seyyid Gazi zâviyelerine kimse bir ilişiklik etmedi. Fakat, Kanunî Mohaç Ovası'nda düşmanla çarpışırken, Anadolu'da tekrar bir isyan başgösterdi. Bozok'ta Süğlün Oğlu Koca ile Baba Zünnun isyanı...⁽¹⁴⁾

İsyanın sebebini Âli Efendi şöyle anlatıyor:

"Adı geçen Süğlün'ün sahip olduğu mezreasma i-kiyüz akçe vergi yazarlar. Her ne kadar ki yüzü affolunup yüzü kalsın diye iltimas rica ederse de, faydası olmaz. Sonunda, kızgınlık zamanlarına rast gelip içlerinden birinin uzun sakalını kesip, cezalandırırlar. Rica ve iltimaslarına müsaade olunmadığından başka, böyle bir ihanete de uğrarlar. Bu sebepten çıkıp isyan edip, kendilerine baş eğmeyen ve cemiyetlerine girmeyenleri öldürüp, mallarını yağma ederler."

Katlettikleri üç kişiydi:

Mirlivaları (tuğgeneralleri) Hersek-zâde Ahmet Paşa'nın oğlu Mustafa Bey, o diyarın yazarı kadî Muslihüddin ve kâtibi Mehmet...

Bu olay, devlet büyükleri arasında büyük etki yaptı. Karaman Beylerbeyi İskender Paşa'nın oğlu Hurrem Paşa, Baba Zünnun taraftarlarını te'dibe (cezalandırıp uslandırmaya) memur edildi. Aynı zamanda, kendisiyle beraber hareket edecek beylere de emirler gönderildi. Fakat, Hurrem Paşa "Devletin pazısına (gücüne) güvenmiş, kendini beğenmiş bir çelebi adamdı", birlikte çalışacağı beyleri beklemedi.

(14) Peçevî, c. I, s. 118; Solakzâde, s. 462.

Kayseri yöresinde, Kurşunbeli mevkiinde Baba Zünnun ile çatışmaya girişti. Kendisi de, kendisiyle birlikte savaşa girişen beyler de, hatta birçok timar erbabı da, kimisi telef kimisi esir oldular.

Bu başarı, Baba Zünnun taraftarlarının kuvvet ve kudretini arttırdı. Artukâbâd ve Kazâbâd tarafları ellerine geçti. Bu sefer, Sivas Beylerbeyi Hüseyin Paşa, Malatya sancak beyi Yularkısdı oğlu İskender Bey'i Baba Zünnun'u tecessüs (araştırma) için gönderdi. Kendisi de Dulkadir ve Maraş askerlerini Sivas'a topladı. İskender Bey, Baba Zünnun'u pusuya düşürmek istedi; spahileri geride, pusuda bıraktı. Kendisi, Baba Zünnun taraftarlarıyla savaşa girişip, onları pusuya çekmek istedi. Fakat bu manevrada başarılı olamadı. Baba Zünnun'u pusuya çektiği sırada, yerleştirdiği askerlerin kaçmış olduklarını gördü. Yaptığı savaşta 400 kişiden fazla zayıyat verdi, kendisi de güç belâ kurtulabildi.

Bu felaket üzerine, Rumeli Beylerbeyi Hüseyin Paşa'nın hücumu Baba Zünnun taraftarlarının yenilmesiyle sonuçlandı. Baba Zünnun, savaşta öldü. Taraftarları bu felaketten de yılmadılar, gece yarısı tekrar hücum ettiler. Hüseyin Paşa'nın askerlerini büyük bir bozguna uğrattılar. Hüseyin Paşa yaralandı, Sivas'a kaçtı ve gelir gelmez öldü.

Nihayet, Diyarbakır Beylerbeyi Hüsrev Paşa'nın yetişmesi, Baba Zünnun taraftarlarının helak olmalarına sebep oldu (1525). Gene o sene, Adana'da Donuz Oğlan'ın, Tarsus'ta Yenice Bey'in, Adana'da Kara İsâlu⁽¹⁵⁾ Cemâatinden Veli Halife'nin isyanları da bastırıldı. Bu yüzden her iki taraf da çok zâyıyata duçar oldular.

(15) Peçevi, Kara İsâlu; Solakzâde, Kayalu diyor,

Bir yıl sonra (M. 1526), Anadolu'da korkunç bir Bektaşî İsyanı başladı: Bu sefer Hacı Bektaş evlâdından Kalender, Mehdilik iddiasıyla ortaya çıktı. Müritleri kendisini "Habib Efendi, onun oğlu Resul Çelebi, onun oğlu Balım Sultan, onun oğlu İskender, onun oğlu Kalender" olmak üzere tanıyorlardı. ⁽¹⁶⁾ Kalender Şah'ın halk üzerinde büyük bir nüfuzu vardı. O derecede ki, etraf ve civarda ne kadar ışık, Abdâl ve Torlak varsa, hepsi etrafına toplanmışlardı. Peçevi'nin deyimiyle: "Kalender Şah, bir derece kuvvet ve kudret ve bir mertebe topluluk sahibi oldu ki, şimdiye değin bir hariciye nasip olmamıştır. Ne kadar ışık ve abdâl adında inancı bozuk, kötü mezhepli varsa, yanına toplanarak, yirmi otuz bin eşkıya olduğu anlaşılıyordu."⁽¹⁷⁾ Anadolu'daki Türkmen aşiretlerinin çoğu onunla beraberdi.

{ Bu isyan, Kanunî Sultan Süleyman'ı telaşa düşürdü. Sadrâzam İbrahim Paşa'yı 3.000 Yeniçeri ve 2.000 bölük halkıyla Kalender'in üzerine gönderdi. İbrahim Paşa'ya Anadolu ve Karaman Beylerbeyleri de bütün askerleriyle katıldılar. İki taraf arasında Cencilife⁽¹⁸⁾ sahrasında korkunç bir savaş oldu. Bu savaşta Kanunî'nin ordusu perişan olduğu gibi, birçok tanınmış kimseler de öldüler. Ordunun bütün eşyası ve çadırları Bektâşîlerin eline geçti. "Açık ve çıplak iken, giyinip kuşandılar ve değerli elbiselerle donandılar." Bu zafer üzerine, Dulkadirli aşiretlerinin çoğu, Kalender'in ordusuna katıldılar. >

(16) Peçevi, C. I, S. 120.

(17) Peçevi, C. I, S. 121.

(18) Solakzâde, S. 464.

İbrahim Paşa, bu felâketi haber alır almaz, seri bir yürüyüşle Elbistan'a geldi. Kalender ordusunun kuvvetni öğrenmek istedi. Gerçekten 30.000 kişi olduğunu haber alınca, ihtiyatlı hareket etmeye karar verdi. Anadolu ve Karaman askerinden hiçbirini kendi yanındaki askere karıştırmadı, yalnız kapıkulu ile kanaat etti. Fakat beş altı bin kişiyi bulan bu kuvvetle Kalender'e karşı durmak olanaksızdı. Kalender'in dinî şöhretine herkes koşuyordu. Kazandığı zafer, halkın kendisine itimadını bir kat daha arttırmıştı. Asıl mesele, onun taraftarlarını eksiltmekti. Türkmen ve Karaman eyaleti zapt olunduğu zaman bir çok kimsenin timarları havass-ı hümayun'a (Padişah özel mülkiyetine) katılmıştı. Dulkadirli beyi elde edilir, Türkmen aşiretleri Kalender'den ayrı tutulursa, kendilerinden yardım bile görme ihtimali vardı. Bu fikir kabul edildi. Dulkadirli'lerden Beşatlu ve Karacalu beylerine gizlice haber gönderildi. Hepsi de parlak vaadlerle elde edildi. Kalender'in maiyyetinden (yanındakilerden) büyük bir kuvvet ayrıldı. Kalender, yalnız kendi ışıkları, abdalları ve torlakları ile kaldı. Artık Kalender'in üzerine büyük bir kuvvet göndermeye lüzum yoktu.

İbrahim Paşa, Peçevi'nin anlattığına göre, Bilâl Mehmet Ağa ile Deli Pervane'yi 500 kişi ile üzerlerine gönderdi.⁽¹⁹⁾ Başsaz yaylasında meydana gelen savaş, Kalender'in yenilgisi ile sonuçlandı. Kalender yakalandı ve "Talihsiz kafası kesildi, Dulkadirli beyzadelerinden Veli Dündar'ın kellesi ile birlikte atın terkisine asıldı."⁽²⁰⁾

(19) Solakzade, "Belâlı Mehmet ile Divane Pervane'yi bir kaç bin süvari ile gönderdi." diyor. S. 466.

(20) Peçevi, C.I, s. 122.

Osmanlı yönetimine karşı dinî nüfuzlarından (sözlerinin etkili ve geçerli olmasından) yararlanarak halkı ayaklandıranlar olduğu gibi, dinî inançlarını pervasızca anlatarak halkı kendilerine cezbedenler de vardı. Bunlardan biri de Kaabız idi.

‹ Kaabız, Doğu'dan Anadolu'ya geldi. Diyar-ı Rum'da eğitimini tamamlayarak ulema (bilginler) zümresine dahil oldu. Bir süre itikâfa (kapanıp ibâdete) çekildi. Rastgeldiğine dinî fikirlerini anlatmaya başladı. Bir çok olaylar zikrederek, Hz. İsa'nın Hz. Muhammed'den üstün olduğunu ispata çalıştı. Kendisine İstanbul'da pek çok taraftar kazanmaya muvaffak oldu. Kaabız'ı derhal yakaladılar. Sadrazam İbrahim Paşa'nın huzuruna getirdiler. İbrahim Paşa meseleyi ulemâ'ya havale etti. Kaabız'ın delillerine kimse cevap vermeye kadir olamadı. Nihayet meseleyi İbn-i Kemal halletti: Kaabız, asılacaktı. Kendisine, bâtil inancından vazgeçmesi önerildi. "Buna karşı koyan (muarız) Kaabız, inadından dönmedi." Dinî ictihâdına (görüşüne) kellesini feda etti. ›

1558 yılına gelinceye kadar, Osmanlı tarihlerinde dinî hareketlere dair görülen bilgiler bundan ibarettir. Fakat, gerek dinî hareketler ve gerek dinî ictihada dayanan olaylar, Osmanlı yönetiminde hiç bir zaman eksik olmamıştır. Râfızilerin "Defterleri tutulup" öldürülmeleri, bazılarının "Kızılıрмаğa atılıp"; bazılarının "İhrak Bi'nnâr" edilmeleri yani ateşte yakılmaları düzenli bir sistem içinde uygulanmıştır. Râfızileri bulup ortaya çıkarmak için casuslar tayin olduğu gibi, Bektâşî tekkeleri de edilen ihbar üzerine denetim altında bulundurulmuştur. Onyedinci yüzyılda Şeyh Aziz Hüdayî Efendi'nin padişaha şu tavsiyesi özellikle dikkate değer:

"Ve her köye bir Sünnî imam tâyin olunup, çocuk, kadın ve erkeklere ilim öğretile. Ve Işık (Batnî, Kızılbaş...) tekkeleri de yoklana. Halifelere (Ebu Bekir, Ömer, Osman'a) sövüp kötü söz söylemeyi ve mâkul olmayan nitelik ve davranışlarını kendi istekleriyle terk edip sünnet (sünnilik) ve şeriat üzerine olurlarsa, pek güzel! Amma, olmazlarsa ortadan kaldırıla (feshedile). Ve nasıl uygunsa öyle yapıla. Bu taifenin (Kızılbaşların) bazı hallerini ve kabahatlerini Hızır Paşa kulunuz bilir, tamamen sorulup bilgi alına. Bu iki taifenin kabahati diller ile açıklanmaz.⁽²¹⁾ Kısaca anlattık, ayrıntılarıyla da olur. Zira, duacınız orada baba da oldum. O taife ile bir çok kıssamız (geçmiş olaylarımız) vardır."

1558 tarihinden sonra Anadolu'da meydana gelen dinî hareketlere, İran nüfuzuna (etkisine) engel olmak için Doğu Anadolu'da alınan önlemlere, dinî âlet edenleri ezmek için yapılan cezâlara dair Âl-i Osman tarihlerinde hiçbir malûmat yoktur. Bu belgeler, Türkiye tarihinin bu eksiğini tamamlamak için "Hazine-i Evrak Mühimme Defterleri"nden çıkarılmıştır. Miktarı her ne kadar az ise de, İmparatorluk zamanındaki devlet adamlarının "siyaset ve zihniyet"leri hakkında, inceleme ve araştırma erbabına belgesel bir fikir verebilir sanıyoruz.

Ahmet REFİK

(21) Amma yaptın Hüdayi Efendi! Bu Alevilerin, Râfizilerin, Kızılbaşların (Işıklar'ın) kabahatleri, evet, çoktur! En büyük suçları

BELGELER

**(16. YÜZYIL'DA RÂFİZÎLİK VE BEKTÂŞÎLİK'E
DAİR HAZÎNE-İ EVRAK BELGELERİ)**

(Belge : 1)
**SEYDİGAZİ IŞIKLARININ YOLA
GETİRİLMESİNE DÂİR:**

"Eskişehir kadısına hüküm ki:

Şu sıralarda mektup gönderip, yüce hüküm gelip, kutlu anlamından kavranıldığı gibi, Eskişehir ile Seydigazi⁽¹⁾ ilçelerinde yaşayan Seydigazi ışıklarının (Kızılbaşlarının) bazılarının fesat ehli olup, böy-
lelerini yakalayıp, güvenilir adamlara teslim edip, Kütahya kalesinde hapsedesin ve sebeplerini deftere yazıp arz edesin diye ferman (emir) olunmuş idi. Yü-
ce Emir gereğince denetlendikte, Eskişehir kadılığında iki nefer ışık bulunup, biri yirmi yıldır ve biri onbeş yıldır Ehl-i Sünnet Ve'l-cemâat (Sünni) yoluna girip ve ikisi de evlenip çoluk çocukları olup kendi hallerinde olduklarından başka hiçbir vechile geçmiş töhmetleri (suçları) da olmayıp, iyiliklerine o ilçenin halkı şehâdet eylediklerini bildirmişsin.

İmdi, buyurdum ki:

Önceki emir ile amel edip (işlem yapıp), öyle fesatçılara ruhsat (izin) vermeyesin.

23 Ramazan, H. 966 (M. 1558).

(1) "Selçuklular, Mahan diyarından Danışmendliler ilinden H. 476 tarihinde Rum ülkelerinden Karaman beldelerini aldıktan, burayı da fethedip üzerlerine Selçuk beyleri kubbe ve mutfak, imâret ve benzeri şeyler yaptırmışlardır... Hâlâ büyük âsitane olup, ikiyüzden fazla iyi huylu, dürüst, yumuşak yaratılışlı dervişleri vardır ki (kâfir de olsa, misafire ikrâmda bulunun.) Sözü üzre, her gelene ağırlama ve ikrâmda bulunarak gece ve gündüz gelene gidene can-ü gönülden hizmet ederler." Evliya, Çelebi, C. II, sh. 13-C, I. sh. 470.

(Belge : 2)

**KARESİ VE BİGA SANCAKLARINDA ÇIRPAN-
OĞLU'NUN SOFTALARLA BERABER İSYAN ET-
TİĞİNE DÂİR**

"Biga beyine ve Edremit kadısına hüküm ki:

Mektup gönderip Karesi ve Biga sancaklarında mevcut olan fesat ve kötülük sahibi kimseler ele geçirilip, haklarından gelinmek ve gözden kaçıp saklananları yataklarında ve saklandıkları yerde yakalanmaları ve siyaset olunmaları (idam edilmeleri) için gelen yüce emir gereğince Balıkesir'e bizzat gelinip, daha önce Edremit kadısı Mevlâna Kemal'in arzettiği üzere softa adına olup tüm fesat sahiplerine baş olan, Çırpan-Oğlu adıyla tanınan yürüğe, adı geçen kasabadan Ahmet Fakih adlı zengin yürüğün oğlu İbrahim hatır hoşluğuyla yoldaş olup, bundan önce Rumeli vilâyetine gidip, beş altı aydan sonra gelip bir iki ay Çırpanoğlu yirmi kişi kadar arkadaşlarıyla, adı geçen Ahmet Fakih'in evinde saklandığı öğrenilip, aynı zamanda yirmibin kadar akçayı Ahmet Fakih'e bir suret ile verdikleri müslümanlar tarafından görülüp, oğlu İbrahim, anlatılan fesatçılardan ayrılmayıp, onlarla birlikte gidip, tekrar fesat ve kötülük üzre olup, yollar kesip ve evler basıp, adam öldürüp, malları yağma ettiklerinden, Ahmet Fakih yakalanıp oğlu İbrahim ve ortağı Çırpanoğlu ve öteki fesatçıları bulmak teklif olunup, ele geçirme niyetinde iken, mübarek sefer ferman olunmakla, hareket edip, adı geçen Ahmet Fakih güvenilir kefillere verilip, bulunmasını uhdesine alıp, araştırmakta olduğunu arzetmişsin. İmdi, adı geçenler yakalanıp, şeriat kurallarına göre haklarından gelinmesi gerektiğinden buyurdum ki:

Vardıkta, bu hususa toprak kadısının yardımıyla gereği gibi mukayyed olup, her ne yolla olursa olsun ele geçirip, aynı zamanda hak iddia edenleri toplayıp hak üzere denetleyip, üzerlerine şeriat yasalarınca sabit olan hakkı sahiplerine alıverdikten sonra, bu konuda şeriatın sağlam emri ne ise yerine getirip, fesat ve kötülükleri görülenlerin şeriat kurallarına göre mahallinde haklarından gelip, fitne ve fesatlarından o yöreleri güvenli kılasınız.

9 Şevval H. 966 (Arzı getiren Mustafa'ya verildi.)
(M.1558)

(Belge : 3)

MEVLÂNA CERCAN İLE MEVLÂNA HAYREDDİN'İN İSTANBUL'A GETİRİLMELERİNE DÂİR :

"Vezir Ferhat Paşa'ya hüküm (Karar, emir) ki:

Hâlen Amasya müftüsü Mevlâna Cercan ile orada vâiz olan Mevlâna Hayreddin, kutlu makamımıza gelmek üzere olup, mesken lâzım olduğundan buyurdum ki:

Şerefli hükmün geldikte, adı geçen kişilere, barınmaları için bir mesken tedarik edin ki, geldiklerinde çavuş ile gönderilip, gidip teslim ettiğinde, tedârik olunan mekânda kondurup, emrim olmayınca kimse ile buluşturmayasın.

10 Şevval 966 (M. 1558) (İbrahim Çavuş'a verildi.)

(Belge : 4)

MALKARA'DA SOFTALARIN İSYANINA DÂİR:

Malkara kadısına hüküm ki:

Mektup gönderip, yetmiş seksen kadar softa bir araya gelip, fesad çıkarmak üzre olduğundan, senin dahi kasabada yolunu kesip üç neferini ele geçirip haklarından geldin ve diğerleri Kugri ve İpsala taraflarına kaçıp, amma geride de cemiyetleri olup tekrar geri dönerlerse, şehir halkı şerefli buyruğum olmadan onlara karşı gelmekten korktuklarını bildirmişsin.

İmdi, bu konuda, gelip yetişip, fesatçıları ele geçirmek için daha önce Pirzirin beyi olan, şimdilerde o taraflarda koruma görevlisi olan Hızır'a (Tanrı şerefini dâim etsin) yüce hükmün gönderilmiştir. Buyurdum ki:

Emrim eriştikçe, sen de hazır olup, adı geçen o fesatçılar gibi olanlar, tekrar geri dönüp fesat (bozgunculuk) etmek istediklerinde (ister o kasaba halkı, isterse başka il halkı olsun) toparlayıp ve de fesatçıları yakalayıp şeriat ve yasa ile haklarından gelmek konusunda bir dakika bile geçirmeyesin. Şöyle ki:

Bahsedilen fesatçılar yakalandıklarında, karşı gelip savaşa girişirlerse, savaş sırasında onlardan öldürülenlerin ölümünden kimse sorumlu olmaz. Ona göre halka tenbih edip ve de ele geçirmeleri konusunda çaba gösterebilirsin. Bu bahane ile kendi hallerinde olanlara birşey yapılmaya. Ortalığı karıştırmak için harp âletleri ile bir araya gelenlerin haklarından gelesin.

4 Zilkade 966 (M. 1558) Kadı'nın adamına verildi. Bu da içeri gönderilmiştir.

(Belge : 5)

**BAYRAMLARDA "IŞIK" TAİFESİNİN KÖS VE
NAKKARE ÇALARAK ŞEHİRLERDE
GEZMEMELERİNE DÂİR:**

Edirne kadısına hüküm ki:

Şu günlerde, kutlu saltanat günlerinde Hz. Muhammed'in şeriatlerin icra ve O'nun getirdiği hükümlere bağlanmak tek emelim olmakla, çok geniş topraklara sahip Osmanlı ülkemde valiler ve hâkimleri tayin etmekten dahi şerefli amacım yüce şeriat'a (bölgeler ve şehirler ve) aykırı olan kötü davranış ve hareketleri yasaklamak ve defetmektir. O halde, bundan önce ülkemde kutlanan bayramlarda bazı kimseler şeriata aykırı olan eğlence ve oyunlarla meşgul olup, bu yüzden birçok uygunsuz işlere ve günah işlendiğinden, bu bayramlarda şeriata aykırı iş işlemeyenler diye emir verilip, o çeşit aşağılık işler yasak edilip ve defedilip uyarılmış ve tekrar tekrar resmî yazılar yazılmıştı. Hâlen, kadılık görevi yaptığın yerde, önceki bayramlarda bazı fâsıklar (günahkârlar) şerefli şeriata aykırı ve emre karşı, önceki üslub üzere davul ve nakkare ve zurnalar çalılıp, birçok eğlence ve yasak davranışlar yapılıp, bundan başka, ortadan kaldırılmış bid'atlerden Âşûrâ günlerinde IŞIK tâifesi dahi sancaklar kaldırıp davul ve nakkare ve def ve dümbelek ile açıkça şehirde gezip, müslümanların hâkimlerine bu tür şeriata aykırı hareketlerin yasaklanması gerekir iken, izin verilip, yasaklanmadığı işitildiğinden, imdi, bunun gibi kötü eylemler, bundan önce yasaklanıp defedilmiş iken, bu kez ruhsat verilip, yasaklamamağa sebep nedir bilinmesi ve bundan sonra yasaklanmak gerektiğinden, buyurdum ki:

Şereflî hükmüm elinizi buldukta, bundan sonra bayramlarda şeriata aykırı davranışlarda bulunan kimselere davul ve nakkare çaldırıp, eğlenceler ve yasaklanmış davranışlar yaptırmayıp, yapanları yasaklayıp ve Âşûrâ günlerinde de ve diğêr zamanlarda İŞİK tâifesinin bu çeşit davranışla şehirde gezdirmeyip yasaklayarak, bu yasağâ uymayanları, şereflî şeriatın gereğî ile cezalandırıp, bu yûce emrimin suretini orada mahfuz sicile kaydedip, bugün ve bugünden sonra yûce buyruğuma aykırı ve şereflî şeriata karşı gelen kimselere göz açtırmayasın.

19 Zilkade 966 (M. 1558)

(Belge : 6)

**MERZİFON'DA SOFTALARIN İSYAN
ETTİKLERİNE DÂİR :**

Silistre sancağı beyi olup, Amasya muhafazasında olan Sinan Paşa'ya hüküm ki:

Hâlen Merzifon kadısı mektup gönderip, Rum vilâyetinde⁽²⁾ softalar tâifesi ayaklanıp, her bölük kırk ve elli kadar kişi olup, savaş aletleri ve tüfek ile kasabadan kasabaya dolaşıp fitne ve fesat üze olduklarını bildirmiş.

İmdi, bahsedilen fesatçıların yakalanmaları lâzım olduğundan, buyurdum ki:

Buyruğum elinize geçtiğinde, bu konuda mukayyed olup her ne yolla mümkün ise çalışıp, ele geçirip ve de anlatıldığı şekilde fesat ve kötülükleri meydana çıkanların haklarından gelesin ki, diğerlerine ibret ola. Bu konu, gayretle ve yılmadan çalışma ve son derece dikkat isteyen bir iştir. Gereği gibi yılmadan çalışıp, ele geçirmek konusunda bir dakika bile kaybetmeyesin.

25 Zilkade 966 (M. 1558).

(2) RUM EYALETİ : Sivas Sancağı Amasya, Çorum, Bozok, Divriği, Canik ve Arapgir sancaklarından oluşmuştu, Osmancık taraflarında da aynı tarihte softalar isyan etmişlerdir. Aynı şekilde Hamit ilinde de softa isyanı çıkmıştır.

(Belge : 7)

**VARNA İLÇESİNDE SARI SALTUK ZÂVİYESİNDE
IŞIK TÂİFESİNDEN MEHMET'İN ŞERİATA AYKIRI
SÖZLERİ ÜZERİNE, IŞIK TÂİFESİNİN
ARAŞTIRILMASINA DÂİR :**

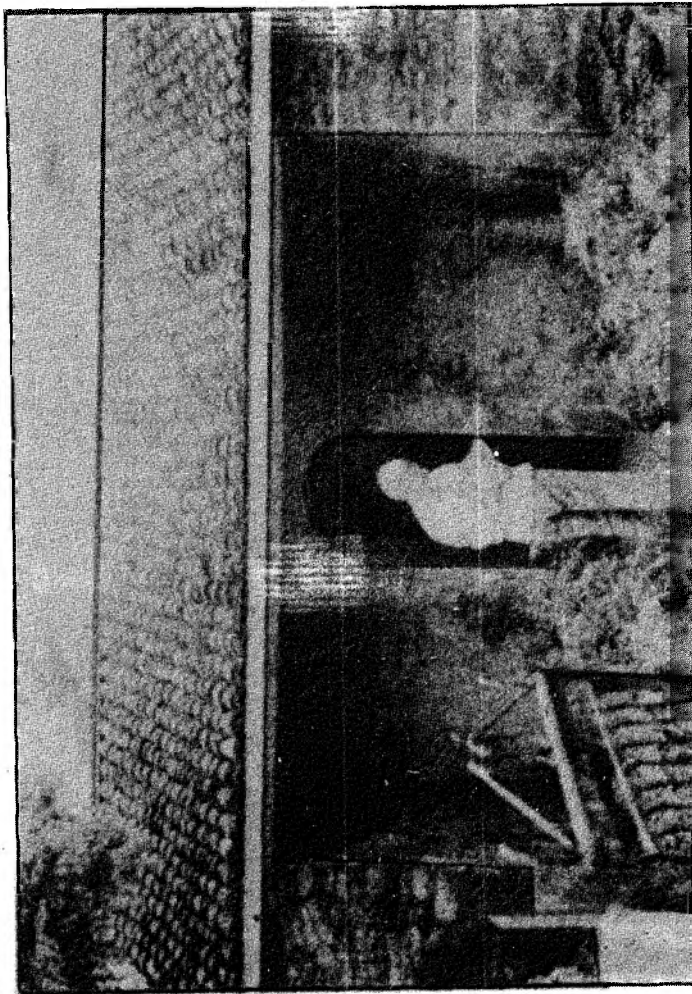
Varna kadısına hüküm ki:

Balçık kasabası nâibinin imzasiyle yüce huzuruma sicil sureti sunulup, hükmün altında bulunan Kaligra (Kalliakra) adlı kalede⁽³⁾ bulunan Sarı Saltuk⁽⁴⁾ zâviyesinde IŞIK tâifesinden Mehmet adlı kimse şerefli şeriate ve İslâm dinine aykırı bazı sözler ettiğini bildirmiş.

İmdi, bundan önce tarafımdan gözetilen memleketlere (Osmanlı memleketine) yüce fermanın

(3) KALIAKRA: Bu kale hakkında Evliya Çelebi şu bilgileri veriyor : "Yıldırım Bayezid Han'ın oğlu Musa Çelebi, Rum kâfirlerinin elinden fethetmiştir. Deniz kenarında, bulutların en üstüne baş çekmiş, dörtgen şeklinde, Şeddad'ın binası gibi sağlam, küçük bir kaledir. Dâirenin çevresi bin adımdır. İçinde hiçbir imareti yoktur. Yalçın kayalar üzerinde bulunduğundan, etrafında hendeği de yoktur. Doğu tarafı yüz kulaç uçurum kayalardır. Bu kalenin de altı boştur. Zira, Kalliakra kayaları üzerine yapılmıştır." Evliya Çelebi, C. II, s. 139.

(4) SARI SALTUK hakkında Evliya Çelebi'de geniş bilgi vardır. Tekke hakkında diyor ki: "Bu mahalde bulunan tekkenin ilk kurucusu Ali Muhtar' dir. Eren'in kılıcı, sapanı, def ve kudümü, alemi, sarıcağı, bayrakları hâlâ durur. Asitanesinde birçok odaları, yaz meydanı, kış meydanlarının dört bir yanı tertemiz kurban postlarıyla döşenmiş. Her post üzerinde birer mârifet sahibi, üim ve fazilet ehli canlı vardır." Evliya Çelebi, C. I, s. 659; C. II, 638; "Saltuk'un mükâşefe sahibi (kalbinde Tanrı sırları beliren ermiş) olduğu rivayet edilmiş ise de, hakkındaki söylence yüce şeriate aykırı görünür. Baba Saltuk (tekkesi) Türk topraklarının sonudur. Bununla Rum memleketlerinin başlangıcı arasında uygarlık ve yerleşim yerlerinden boş bir çöp içinde olmak üzere, onsekiz günlük mesafe bulunur." İbni Battuta, Şerif Paşa Tercemesi, s. 386, 400.

Sarı Saltuk Zâviyesi

gönderilip, buna benzer zâviyelerde şerefli şeriata aykırı bid'at ehli (sapık) IŞIK tâifesini bırakmıyasın diye buyurulmuştu. Buna göre, buyurdum ki:

Emrim gelip ulaşınca, bu konuya mukayyed olup göresin; adı geçen IŞIĞI, sunulduğu üzere şeriata aykırı sözler söylediği doğru mudur? Ne çeşit kim-sedir? Ondan başka adı geçen zâviyede bulunanlar bid'at ehli (sapık) IŞIK tâifesi midir? Yoksa, Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemâat (Sünni) olarak, kendi hallerinde midir? Nicedir, yazıp bildiresin. ⁽⁵⁾

12 Muharrem 967 (M. 1559).

(5) Bu IŞIKLAR'ın bid'atlerine engel olmak için Varna kadısına tekrar bir hüküm yazılmıştır. (10 Safer, 967).

(Belge : 8)
KEFİLSİZ VE SİLÂHLİ SOFTALARIN İMARETLERE GİRMEMELERİNE DÂİR :

Manisa kadısına hüküm ki:

Manisa kentinde, (mekâmı cennet olsun) an-nemin imâreti'nin mütevellisi, yüce makamıma mektup gönderip, adı geçen ilde bulunan imâretine, etraftan softaların ve levendlerin saldırısı olup, fessaddan kurtulamadığından, diğer bakımlı imaretlerin, kefilsiz ve silahlı olan softalar, adı geçen imârete girmek için yüce buyruğum sadaka buyurula diye arzedip buyurdum ki:

Emrim gelince, bu konuda daima mukayyed olup, arz olunduğu üzere, adı geçen imârete silahlı ve kefilsiz softaları bırakmayasın. Gereği gibi tenbih ve te'kid edesin. Yasağa uymayanları bildiresin.

1 Rebiülevvel 967 (M. 1559).

(Belge : 9)

**OĞLANLAR ŞEYHİ'NİN MÜRİDLERİNDEN BİRİNİN
HALKI DOĞRU YOLDAN (DİN'DEN) SAP-
TIRDIĞINA DÂİR :**

Üsküdar kadısına hüküm ki:

Şimdiki zamanda Oğlan Şeyh'in babasının müridlerinden bir kimse, şeyh adına adı geçen kasabanın etrafında olan köyleri gezip, nice kimseleri dinden (doğru yoldan) çıkarıp, şeriata aykırı iş işledikleri duyulduğundan, adı geçenleri ve yanlarında birlikte olan müridlerini yakalayıp bağliyerek yüce katıma gönderilmesini emredip buyurdum ki:

Bali Çavuş oraya gelince, adı geçen şeyhi ve yanında beraber olan kimseleri ele geçirip, adı geçene (çavuşa) teslim edip, bağli olarak saâdetli huzuruma gönderesin.

27 Cemâziyel-âhir 967 (M.1559) (Bali Çavuş'a verildi.)

(Belge : 10)

**VARNA'DA SARI SALTUK DERGÂHI'NDAKİ
IŞIKLARIN ARAŞTIRILMASINA DÂİR :**

Varna kadısına hüküm ki:

... ve zeâmet sahibi, malları yöneten Mehmed'e hüküm ki; Şimdiki zamanda yönetimin altında olan tekkelerde bazı bid'at ehli (Sapık) IŞIKLAR cemiyet üzere olup, sapıklık ile fesat ve kötülükten uzak olmadıkları duyuldu.

İmdi, bundan önce buyruğum altındaki (korunmuş) memleketlerimde (Osmanlı ülkesinde) Ehl-i Sünnet ve Cemât (Sünnî) yolu üzere olmayıp, bid'at⁽⁶⁾ ve sapıklık üzere olan IŞIKLAR'ın yasaklanması için şerefli hükümlerin gönderilmişti. İmdi, o yüce emrim olduğu gibi mukarrer (geçerli)dir. Buyurdum ki: Emrim elinize vardığında, bu hususa dikkat ve ihtimamla mukayyed (sahip) olup, adı geçen İlçede bu çeşit tekkelerde Ehl-i Sünnet ve Cemâat mezhebi üzere olmayıp, bid'at ve dalâlet ve şeriata aykırı durumda olan IŞIKLAR'ı yasaklayıp defeyleyesiniz. Şeriata karşı olan kimselere fırsat vermeyesiniz. Yaşağa uymayanları, ismi ve resmi ile yazıp arzedesiniz. Sonra, onlar hakkında yüce buyruğum ne şekilde gelirse, gereği ile amel edesiniz. Amma, bu bahâne ile, kendi hâlinde düzelme göstermiş olan kimselere, şeriatın öngördüğü yargının dışında karışma ve

(6) Osmanlılar, Sünnî olmayan ve kendisi gibi düşünmeyen Alevî toplumunu Ehl-i bid'at ve dalâlet (dinden çıkmış ve sapık) olarak görmeyi ısrarla sürdürmüştür. Hemen tüm fermanlarda sünnilik övülür durur. Ehl-i Beyt dostu ve gerçek İslâm olan Aleviler ise, yazılan her kitap satırında, her zaman ve her yerde kâfir olarak tanımlanır, ayıp ve günah olan iddialar ileri sürülür. (M.Y.)

saldırıda bulunmaktan ve kimseden bu bahâne ile ahz-ü celb olmaktan (alıp getirmekten, mahkemeye çekmekten) çok sakınarak, tamamen hak üzere olasınız.⁽⁷⁾

10 Safer 967 (M. 1559) (Zam Mehmed'in adamı Mustafa'ya verildi).

(7) Fermanda, "Tamamen hak üzere olasınız..." demekle, sözüm ona kimseye haksızlık yapılmadığı vurgulanmak isteniyorsa da, yapılan zulümlerin figanı ayyuka çıkmıştır. Bunu üzümlere tarihi belgelerden öğreniyoruz. Örneğin, Kuyucu Murat Paşa denilen Hırvat kâfirinin eline biraz daha fırsat geçseydi, Anadolu halkının tümünü kuyularda boğmuş olacaktı. (M.Y.)

(Belge : 11)

**SİLİVRİ'DEKİ SOFTALARIN SARHOŞLUKLARINA
DÂİR :**

Kavala kadısına ve Kavala kaptanına hüküm ki:

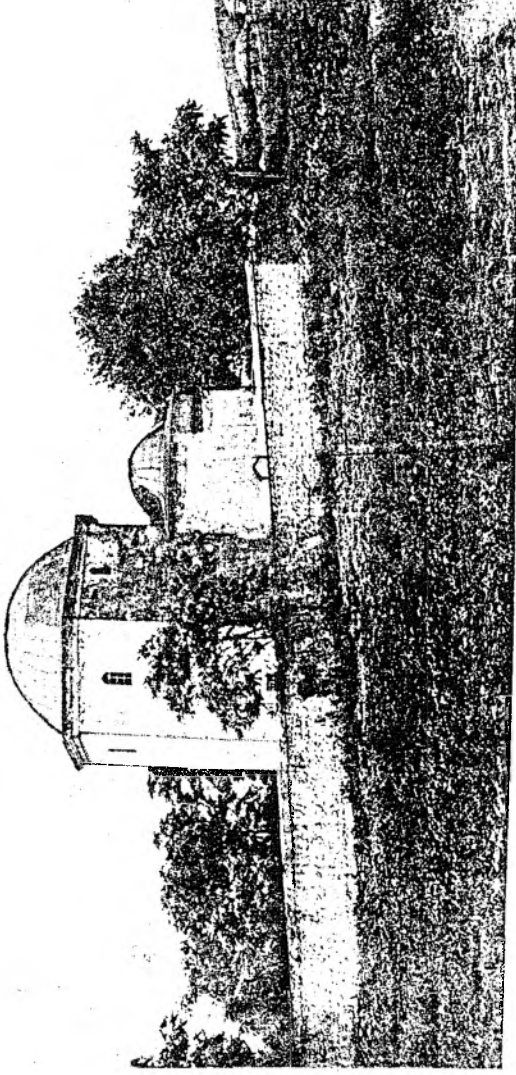
Silivri kadısı mektup gönderip, Allah Allah bir Seyyid Ali adındaki müteseyyid (seyyid olduğunu söyleyen) softalar ile Yusuf bin Mahmut ve Ahmet bin Mansur ve Mehmet bin Veli adı softalar, ikindiden sonra sarhoş olarak ve harp âleti ile Silivri çarşısında bazı Yahudi ve Hıristiyanlardan kiminin madeni eşyasını (veya sarığını) ve takkesini ve kiminin bıçağını ve kiminden hamur parasını isteyip ve bazı müslümanlara da uygunsuz sözler söylerken, çıkıp İstanbul tarafına yönelip, adı geçen kasaba mezarlığının civarındaki ayazma yanında Sarandluz adlı gayri müslimi yakalayıp, soyup, öldürmek istediklerinde, adı geçen gayri müslim feryad edince, etrafta bulunan harmanlılar (çiftçiler) ile kasabadan dahi nice müslümanlar ve gayri müslimler koşup geldiklerinde adı geçen softalar ok atıp, kılıç ve bıçak çekip adı geçen kasabanın tahsildarı Veli adlı kişinin Ali adlı kulunu, ok ve bıçak ile vurup öldürüp, sonra okları ve kılıçları nice uğraşma ve çatışmalardan sonra bıraktırılıp, akşam gün batarken şeriat meclisine getirilip dinlendikte, adı geçen maktûlün (öldürülenin) efendisi olan ve adı geçen Veli "Kulum Ali'yi, adı geçen softalar katletmiştir. Adı geçen Yusuf ok ile vurulup ve Allah Allah b. Yusuf adlı kişi bıçakla vurdu. Adı geçenlerden "kisasını isteyesin" deyince, adı geçen softalar "Ok, yay ve kılıç bizimdir, amma biz kimseyi öldürmedik." dediklerinde, müslümanlardan büyük bir kalabalık "Adı geçen softaları katletmiştir. Bun-

lar fesatçı kimselerdir. Özellikle, adı geçen emir adına Allah Allah (adlı kişi) fesatçıların revidir. Bir çok kez adı geçen Yusuf ile ve bazı softalar ile akşama yakın etrafa dağılıp, kuşluk vaktinde yine imârete gelip fesatçıları yönetirler." diye şahitlik ettiklerinde, istifsar (ayrıntılı bilgi) istenip, dâima fesat ve kötülük üzre olduklarını arz eylemiş.

İmdi, Allah Allah b. Seyyid Ali ve Yusuf b. Mahmut ve Mehmet b. Veli adlı softaların siyâset (ağır ceza, idam) edilmesini emredip buyurdum ki:

Adı geçenler siyâset ettirip, şerefli emrimin yerine getirildiğini yazıp bildiresiniz.

9 Recep 976 (M. 1559) (Sipahi oğlanları ket-hüdasına verildi).

Akyazlı Türbesi

(Belge : 12)

**VARNA'DA AKYAZILI BABA TEKKESİNDEKİ
DERVİŞLERİN TEFTİŞİNE DÂİR :**

Varna kadısına hüküm ki:

Şu günlerde zaim (tımar sahibi) Mehmet Efendi ile mektup gönderip, Varna ilçesine bağlı Sebak mevkiinde Akyazılı Baba tekkesinde bulunan IŞIKLARIN durumları, şerefli emir gereğince denetlendikte, adı geçen tekkeye yakın olan köylerin halkından nice müslümanlar bu tekkeye uc beyleri hizmet için birçok kullar (adamlar) gönderip, adı geçen kullar tekkenin etrafında üzüm bağları yetiştirip ve üzüm sıkıp, şarap yapıp, her türlü fenalığı yaptıklarından başka, gelen levendlere şarap deyip satıp, nice kötülöklere sebep olur diye haber verdiklerinden başka, adı geçen tekkede Ehl-i Sünnet ve Cemâat inancı üzre olan dervişler dahi yukarda anlatıldığı biçimde şarap verip, özellikle içlerinden Mev_yac Ali adlı IŞIK, haramzade olup, her zaman fesad işleyip fesatçılardan olduğundan, tedip olunup (cezalandırılıp) birkaç günden sonra Pervane ve birkaç IŞIK "Tekkenin işini kul tâifesi yapmalıdır" diyerek yabancı kullar ile anlaşıp, bu tekke halkının arasına velvele (gürültü) bırakıp, tamamen fesada sebep olmuştur diye arzolunduğu sebeple, buyurdum ki:

Adı geçenleri güvenilir adamlara teslim edip, yüce katıma gönderesin.

Rebiülevvel 967 (M. 1559) (Adı geçen Mehmet Haseki'ye verildi).

(Belge : 13)

**EMİR OLMADIĞI HALDE BAŞINA YEŞİL SARAN
ALİ'NİN BAŞINDAN YEŞİLİNİN ÇIKARILMASINA
DÂİR :**

Kayseri beyine ve kadısına hüküm ki:

Kayseri'nin içinde oturan Ali adlı kişi, emir adına başına yeşil alâmet takıp, müslümanlara karşı haddini aşıp, gerçek "EMİR" olmayıp, başından yeşili alındığını Nakîb-ül-Eşrâf bildirdiğinden, buyurdum ki:

Şerefli hükümün varınca, adı geçenin başından yeşilini giderip, bundan sonra başına yeşil alâmet taktırmayıp, yasaklayasın. Aldırış etmezse, tedip eylesin. Bunu böyle bilesin.

3 Safer 973 (M. 1565).

(Belge : 14)

**BOLU VE KASTAMONU'DAKİ SOFTALARIN
FESATLARINA MEYDAN VERİLMEMESİNE DÂİR :**

Lala'ya hüküm ki:

Bolu'da ve Kastamonu'da bazı softa tâifesi ve Kângır'da bazı gurbet tâifesi olduğu işitildiğinden, buyurdum ki:

Bu hususta dâima mukayyet olup, bu çeşit softa ve gurbet tâifesinden her nerede işitirsen, toplanıp bir fesada meydan vermeden, yeteri kadar adam tayin edip, gönderip, ele geçirip, fesat ve kötülükleri sâbit ve zâhir olanların şeriat ve kanun ile haklarından gelinip, memleket ve vilâyete gurbet ve softa tâifesinden zarar verdirilmekten çok sakınasın.

25 Şevvel 973 (M. 1565) (Şehzade hazretlerinin kapıcısı Pîrî'ye verildi).

(Belge : 15)

**EBÜSSUÛD EFENDİYE TEFSİR KİTÂBETİ ETMEK
ÜZERE RODOS MEDRESESİ MÜDERRİSİ
BEDREDDİN'İN TAYİNİNE DÂİR :**

Rodos medresesi müderrisi Bedreddin'e hüküm ki:

Büyük bilginlerin en bilgini, erdemlilerin en yü-
cesi Mevlânâ Müftü Ebüssuûd'un (Tanrı faziletini
artırsın) yanında Tefsir kitabeti (yazımı) hizmeti ey-
lemek için gelmen gerektiği, adı geçen tarafından
arz olduğundan, buyurdum ki:

Şerefli hükmün vardıkta gecikmeden gelip, adı
geçenin yanında Tefsir yazma hizmetinde olasın.
Şöyle bilesin.

17 Receb 972 (M. 1564).

(Belge : 16)

**SOĞDAK'TA ŞEYH MUSTAFA'NIN AÇTIĞI
ZÂVİYEYE TAPU, SENET VERİLMESİNE DÂİR :**

Soğdak kadısına hüküm ki:

Günümüzde yönetimin altında bulunan Soğuksu adındaki mevzide Şeyh Mustafa adlı eren, dervişleriyle açtırıp mesken ve zâviye edinip, etrafına dahi bazı kimseler gelip mekân tutmakla, adı geçen yere köy denilip; o zamanda Kefe'ye dek olanlar şer'i öşürlerini (vergilerini) netice ve zâviye tayin edinip, tapu vermişler. Adı geçen şeyh ölüp, oğulları Ahmet ve Ali tasarruf edip (kullanıp), şimdi öşürler istemek için hüküm (buyruk) istedikleri öğrenilince, buyurdum ki:

Buyruğum geldiğinde, bizzat adı geçen yere gidesin; ne miktar evdir, dervişler ne miktar (kaç kişi), gelenler ne miktar ve ekilip biçilen yerleri ne miktar, ölen şeyhin kendi açtırdığı yer ne miktar, sonra diğer halkın açıp çiftçilik yaptıkları ne miktar ve her yıl ne miktar ürün olup, bir maddesini gizlemeyip, etraflıca yazıp, deftere listesini yapıp, ister dervişlerden isterse dışardan gelenden ne miktar nesnedir ve ne miktar yerdir ve gayri her yılda ne kadar ürün elde edilir bildiresin.

8 Safer 975 (M. 1567) (Paşa hazretlerinin kâpıcısı Mehmet'e verildi).

(Belge : 17)

**AHYOLU'DAKİ IŞIK TÂİFESİNİN TAKİP
EDİLMELERİNE DÂİR :**

Ahyolu kadısına hüküm ki:

Mektup gönderip, Ahyolu ilçesinde Hatun ili bucağında dalâlet (sapkınlık) üzere IŞIK tâifesi toplanıp, Bahçeli adındaki başkanları Tur adlı IŞIK için (hâşâ) peygamberdir diye inandığından başka (...) Ehl-i Sünnet ve Cemâat'den ibâdet üzere müslümanlara "Boş yere ac gezersiniz ve başınızı yere korsunuz." deyip ve de Ferâız kitaplarına "Saman ve kepekten ibarettir. Samanı hayvan soyu ve kepeği köpek yer. O kitapları okuyan da hayvan ve köpektir" diye çekştirip söverek, müslüman mezarlıklarına "Yezitlerin kabirleridir" deyip, kendi ölüleri için ayrı mezarlık yapıp, bu ve benzeri tam bir kâfirlikle zihinleri boş, okumamış toplumu dinden saptırmak üzere olup, adı geçen bucak halkının çoğu bunlara uyup, haksız yere adam öldürmeye ve mallarını almaya çalışıp, kendi halinde (olan halkın) zayıflık zinciri (güçsüzlük) üzere olup onların şerrinden rahatları olmayıp, gizli ve açık olarak araştırıldıkta, dâvânın anlatıldığı gibi olduğundan, haklıyı korumak gayreti coşup, adı geçen Bahçeli ve müridlerinden Resul ve İsa yakalanıp, (Biz kâfir idik, şimdi müslüman olduk) diye tövbe ettikleri için, kefile verilip, adı geçen Bahçeli müridlerinden ve bazı hırsızlarından, hassa reislerden kereste almağa gelen Hüsam Reis ile yakalanıp gönderilmek üzere iken kaybolup, öte yaka Kızılbaşlarından gelip bunların arasında yerleşmiş bir kara sakallı hak suretinde Boyacı Ahmet adlı kimsenin öldürülmesi için toplanmış dururlar. O az-

gınlık ve sapkınlık üzere olanlar tahammül edemeyip, yüce katıma yöneldiklerini arz eylemişsin.

İmdi, o kaybolanlar (kaçanlar) dahi yakalanıp, durumları denetlenip, bildirilen hususlar sabit olursa, hapsolunmalarını emredip buyurdum ki:

Buyruk vardıkta, bizzat mukayyed olup adı geçenleri ve kaçanları ne olursa olsun yataklarına ve duraklarına ve tamamen yasa ile bulundurması lâzım olanlara buldurup, getirip, durumlarını hak üzere denetleyip göresin. Arzettiğin gibi, böyle ahvalleri sabit olanları sıkıca hapsedip, sicil suretlerini yüce katıma gönderesin. Sonra emrim ne şekilde gelirse, gereği ile amel oluna.

15 Safer 975 (M. 1567) (Laz İbrahim Çavuş'a verildi).

(Belge : 18)

**BEYPAZARI'NDA SOFTALARIN İSYANINA VE
KÜFÜR EDEN BİR YÜRÜĞÜN ATEŞTE
YAKILMASINA DÂİR :**

Adı geçene (Bursa beyine) hüküm ki:

Mektup gönderip, şerefli hükmün gelip, Kastamonu sancağında bazı softa tâifesi bozgunculuktan uzak durmuyorlarmış. Göresin, defeyleyesin diye ferman olunduğundan, şerefli emir gereğince Beypazarı ve Ankara semtlerine gidilip, incelendikte, zikrolunan tâifeden on beş nefer softa toplanıp, fesada girişmek üzere iken, Kangırı beyi üzerlerine varıp haklarından gelinmekle, olancası dahi dağılmakla, adı geçen yere gidilmeyip Hudâvendigâr sancağına ait olan mevzide bazılarının eşkıyâlıkla tanınmasıyla iki nefer softa yakalanıp, birinin hakkından gelinip ve bir nefer dahi getirilip hapsolunup ve bazısı da öteki sancaklara dağıtılıp ve Beypazarı ilçesinde Yürük tâifesinden Er Gâib adlı kimse Sultan Bayezid'li⁽⁸⁾ olup Konya savaşından sonra gelip Beypazarı'na bağlı geçit içinde boş mevzide yer etmiştir. Haramilik eder, fesadının sonu yoktur diye müslümanlar haber verip, yakalanıp, durumu araştırıldıkta, yaramazdır dediklerinden, oradadır ve hem kendisinden küfür sözleri çıkmıştır. Ele geçmeyip, hakkında şeriatın gereği yerine getirilmemiştir. Öldürülmesine dair şerefli fetva vardır diye, şerefli fetva ve geçmişte olan sicili getirip ve yüzleştirmekle, doğru sözlü olan müslümanların çoğunluğu yaramazlığına şهادet edip haber verdikleri tescil

(8) Kanunî'nin oğlu ve ikinci Selim'in kardeşi Şehzade Beyazıt.

olunup sicil suretleri ve hakkında verilen şerefli fetva yüce katıma arz olunup kendisi bazı suçluarla Bursa zindanında mahpustur diye bildirmişsin.

İmdi, adı geçenin "ateşte yakılması"nı emredip buyurdum ki:

Buyruğum geldikte, adı geçeni ateşte yakıp, emrimn yerine geldiğini yazıp bildiresin.

13 Rebiül-evvel 975 (M.1567) (Kazasker arzetmiştir. Kethüdası Kara Çavuş'a verildi.)

(Belge : 19)

**DENİZLİ'DE SARI BABA ZÂVİYESİNDEKİ
IŞIKLARA DÂİR :**

Anadolu beylerbeyine ve Denizli kadısına :

Bugünlerde yüce katıma rik'a (dilekçe) sunup, Denizli ilçesinde Sarı Baba zâviyesinde toplanmış olan IŞIKLAR bid'at ve dalâlet (sapkınlık) ehlinin gidişi üzere olup, gece ve gündüz saz ve söz ile fisk-u fücür (kötülükler) edip, Ömer ve Osman adı ile gidenlere, "çirkin adlardır" deyip, adlarını değiştirmeyince, ziyarete izin vermezler. Ve ziyarete giden kimselere, önce dışarda secde ettirirler, ondan sonra ziyaret ettirirler. Ve kendileri hiçbir vakit namaz kılmayıp "Niçin namaz kılmazsınız?" diye sorulduğunda, "Bu Eren'e hizmet ettiğimiz (namaz olarak) yeterlidir" derler. O diyarın kötülükleri (şerhileri) ve eşkıyâsı çoğunlukla onlara mürid olup, Ehl-i Sünnet olan cemâata aşırı düşmanlık etmişlerdir diye arz ve takdim olunup, durumlarını görmek gerektiğinden, buyurdum ki:

Şerefli buyruğum geldikte, kendi tarafında gizli ve açık olarak güvenilir adamlar gönderip, kıyafet değiştirip, adı geçen o çeşit IŞIKLAR'ın davranış ve durumlarını gizlice araştırıp göresin. Kendilerine isnad olunan bid'at ve dalâletin aslı var mıdır, nicedir? Şöyle ki: Gerçek durumlarını kadı mârife-tiyle şeriat yasası üzere denetleyip, sabit olan maddeleri yazıp bildiresin. Şöyle ki: Bu çeşit sapkın (dinden ve yoldan çıkmış) olanları hapsedesin.

23 Rebül-âhir 975 (M. 1567) (Kaptan'a gönderildi. Ulaştırmak için)

(Belge : 20)

AHYOLU'DAKİ İŞIKLARA DÂİR :

Ahyolu kadısına hüküm ki:

Bugünlerde bazı İŞIKLAR ortaya çıkıp, müslümanları yoldan çıkarıp, halka zarar verdikleri arzolanmış, bunların denetlenmesi için, bundan önce Saray çavuşlarından İbrahim ile yüce buyruğum gönderilmiş idi. O zamandan ele geçmeyip, şimdi ise geri gelip halkı yoldan azdırmakta oldukları duyulduğundan, buyurdum ki:

Yüce buyruğumla, adı geçen kişi oraya geldiği zaman, adı geçenleri (İŞIKLARI) yakalayıp, daha önce verilen emir gereğince durumlarını göresin.

7 c. 975 (M. 1567) (Kırk Sinan oğlu Hasan Çavuş'a verildi.)

(Belge : 21)

**AHMED-İ YESEVÎ EVLÂDINDAN ŞEYH ZENGİ
HACCA GİDERKEN, KENDİSİNİN KOLLANIP
GÖZETİLMESİNE VE İSTİRAHATININ
SAĞLANMASINA DÂİR :**

Şerefli Şam⁽⁹⁾ şehrine varınca, yol üzerinde bulunan kadılara hüküm ki:

Buhârâ ülkesinden, Şeyh Ahmed-i Yesevî evlâdından, fermân-ı hümayunu taşıyan Şeyh Zengî (Tanrı takvâsını artırsın) yanınca olan dervişleriyle birlikte Kâbe'yi tavaf ve Hz. Peygamber efendimizin kutsal türbesini ziyârete niyyet edip, yolda ve izde, konaklarda ve geçilecek yerlerde engel olunmamak ve sataşmamak konusunda yüce buyruğumu istediğinden, buyurdum ki:

Adı geçene ve kendisiyle birlikte olan dervişlerine ve arkadaşlarına, şeriata aykırı bir ferdi sataştırmayıp ve akçeleriyle yiyeceklerini sağlayıp, lâzım olan yerlerde kılavuz verip, güvenli ve sağ-sâlim şerefli Şam kentine gönderesiniz.

22 Receb 975 (M. 1569).

(9) Şimdi Suriye'nin başkenti olan Şam, Emeviler döneminde Muaviye'nin halifelik merkezi (başkenti) idi. Muaviye partisinden olanlar, onu çok sevdiklerinden buraya kutsal ve şerefli Şam şehri anlamında "Şâm-ı Şerîf" diye gelmişlerdir. Osmanlılar da bunu aynen kullandılar. Ehl-i Beyt evlâdına, bu şehirde akla gelmedik çirkin zulümler yapıldığı için ise, Aleviler, Şam Şehri'ne şerefli demek bir yana, ondan tiksinti ile bahsederler. Bu nedenle, Musâ Kâzım Efendi (Osmanlı dönemi) görevli gittiği Şam'dan bir akşam vakti ayrıldığından, "Şam'dan çıktığım akşama, şerefli akşam vakti dedim" anlamında, şöyle demiştir: "Şam'dan çıktığım akşama dedim Şâm-ı Şerîf!" (Not: Şam, farsçada akşam anlamına gelir). (M.Y.)

(Belge : 22)

KASTAMONU'DA SOFTALARIN İSYANINA DÂİR:

Kastamonu Sancağı beyine hüküm ki:

Bugünlerde yüce katıma adam gönderip, Kastamonu sancağında sarp dağların eteklerinde medrese adıyla bazı evler yapıp, kış günlerinde her medresede yirmi otuz kişi levend softalar gelip, kışlayıp, ilkbahar olunca her biri savaş aletiyle il üzerine yürüyüp, türlü zulüm ve taşkınlık edip, o çeşit levend softaları yataklandırıp ele getirilmeleri için gizlice adamlar gönderildikte, bazı kimseler haber verdiğinden ele geçmeyip, sonra bir yolunu bulup ele geçirildikte her biri hak ettiğine göre hakaret olunmalı oldukta, bazı kadılar koruyup, yaptıkları kötülükleri sicil etmeyip ve anılan medreselerin hocalarının yanına gelip, savaş âleti ve tüfekte iki üç gece yatıp, yardımcı ve destek olurlar ve müderrisler kefilsiz softa tutarlar diye bildirdi. Buyurdum ki:

Buyruğum elinize geçince, o çeşit softaları yakalayıp, saklanırlarsa yataklarına ve duraklarına ve yasayla buldurması lâzım olanlara buldurup, getirip, gereği ne ise hak üzere denetleyip göresin. Mesele arz olunduğu gibi ise şeriata göre sabit ve zâhir olduktan sonra, iyice haklarından gelip ve müderrisler yardımcı ve destek olup kefilsiz softa tutmayalar. Kefilsiz ve tüfekte softalar tutarlar ise yazıp yüce katıma bildiresin.

Şevval 975 (M. 1567) (Kethüdası Davud'a verildi.)

(Belge : 23)

**BOLU'DA İSYAN EDEN SOFTALARIN
YOLA GETİRİLMESİNE DÂİR :**

Emekli vezir Mustafa Paşa'ya hüküm ki:

Mektup gönderip, Bolu'da bulunan softa tâifesinin iki üç yerde cemiyeti olup, fesatları fazla olduğundan, Bolu sipahilerinden ikiyüz neler sipah, donanmadan alıkonulup, fesatçıların üzerine gitmek için, onlara tüfek verilip gitmek üzere olduğunu ve anılan ikiyüz nefer sipahinin bazısı seninle adı geçen hizmete varıp, bazısının varmadığını bildirip, fakat birlikte giden sipahilerin isimleri defter olunup gönderilmediğinden, buyurdum ki:

Buyruğum elinize geçtiğinde, fesatçı softaların haklarından gelinmek için donanmadan alıkonulup adı geçen hizmete seninle birlikte giden sipahilerin isimlerini ve tımarların baş köyleriyle âdet üzere defter eyleyip, yüce katıma gönderesin ki, koruma hizmetine tâyin olunup, deniz seferine varmadılar (gitmediler) diye tımarlarına karışılmaya. Ve önceki emir gereğince fesatçı softalarından gelinmek konusunda güzelce çalışma yapasın.

25 Şevval 975 (M. 1567) (Arzı getiren adamına verildi.)

(Belge : 24)

**KANUNÎ SÜLEYMAN'IN RUHUNA TÜRKİYE'DEKİ
YOKSULLARA PARA DAĞITMAK İÇİN İRAN ŞÂHİ
TARAFINDAN YAPILAN TEKLİFİN REDDİNE DÂİR:**

Piyale Paşa hazretlerine buyruğumdur:

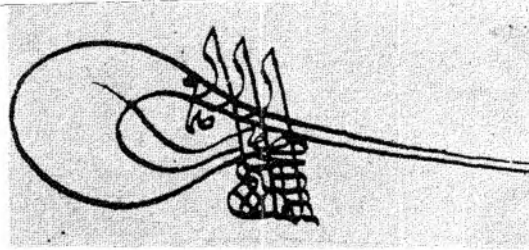
Doğu taraflarından gelen elçi, merhum babam Hüdavendigâr'ın ruhu için (kabri cennet olsun) Osmanlı ülkesinde bulunan yoksullara, Şah tarafından para dağıtılmak konusunda yüce müsaademin istendiği bildirilmiş; fakat, Ehl-i Sünnet cemâatinin bu tür sadakaya meyletmediklerine karar verilmiş olup, buyurdum ki:

Oraya vardığın zaman, bu konu ile ilgilenip, adamını bulup, getirtip, te'kid ve tenbih eyliyesin (uyarasin) ki, bu konuda para vermenin yararı olmayıp, yoksullara böyle dağıtacak (sadaka verecek) paraları varsa, memleketlerinin (İran'ın) yoksullarına yardım etsinler. Yüce emrime aykırı davranışta bulunmayıp, böyle bir işe girişmeyeler.

17 Şevval 975 (M. 1587) (Ali Çavuş'a verildi).

Osmanlı Hükümdarı Kanuni Sultan Süleyman
(1494 - 1566)

Kanuni'nin Tuğrası

(Belge : 25)

**ŞEYH HÜSAM'A AİT MALLARIN VE
EŞYANIN ZAPTINA DÂİR :**

Ankara beyine, kadısına buyruğumdur :

Sen ki sancak beyisin, ulu katıma mektup gönderip, Haymana tayfasından (güruhundan) ortaya çıkan Şeyh Hüsam adlı dinsizin durumunu (çalışmalarını) ve bulunan elbiseleri, kürkleri, araç-gereçleri ve kaliçeleri (halıların) tertibini ve mühimmatını (önemli eşya, araç-gereç ve silahlarını) o yöredeki bazı ahabplarna dağıttığından başka, saklamış olduğu çok miktarda takke, ayakkabı, para, silah ve otağı olup, baş halifesi (yardımcısı) olan Mahmut ve Kızıl Ali adlı kimselerin, bunları bildiğini bildirmişsin.

Bundan dolayı buyurdum ki:

Oraya vardıkta, adı geçen dinsizin anılan halifelerini yakalayıp ve de saklanmış olan mallarının yerlerini onlardan soruşturup meydana çıkarmaya çalışıp ve o yörede bulunan arkadaşlarını gizlice araştırıp, usûlüne uygun ve güzelce yakalayıp, gerçekten arkadaşı ve yardımcılardan olup, fesatçı oldukları meydana çıkanları hapsedip ve mühimmatından (değerli mal, eşya, araç-gereç ve silahdan) ister gizledikleri yerde isterse başka bir yerde bulunsun (emanet olarak verilmiş olsun), hepsini, her ne kadar varsa deftere yazıp, ulu katıma yazıp bildiresiniz.

Fakat, bu bahane ile, günahsız oldukları meydana çıkanlara, güçlü şeriat kurallarına aykırı olarak müdahale edilmeyip, ancak yakalanması (ve cezalandırılması) gerekenleri, usulünce araştırıp bu-

arak, yakalayıp, arza muhtaç olanı (ulu katıma bildirilmesi gerekeni) yazıp bildiresiniz.

5 Zilka'de 975 (M.1569) (Kâtip Hamza Çelebi'ye verildi).

(Belge : 26)

**ASILARAK ÖLDÜRÜLEN ŞEYH HÜSAM'A AİT
EŞYA VE MALLARIN YAZILMASINA DÂİR :**

Ankara beyine ve kadısına ve Seferîhisar kadısına buyruğumdur ki :

Bir süre önce idam edilen Şeyh Hüsam'ın ne miktar metrukâtı (arkada bıraktığı mal ve eşyası) varsa, yazılıp defter olmasını (liste yapılmasını) emredip buyurdum ki:

Adı geçen Şeyh Hüsam'ın ne kadar malı varsa, her birini cinsine göre liste yapıp, mühürleyip, birlikte tarafıma arz edesin.

18 Muharrem 976 (M. 1568) (Asılan Hüsam'ın adamı Şaban'a verildi.)

(Belge : 27)
GELİBOLU'DAKİ TEKKE'NİN
DENETLENMESİNE DÂİR:

Gelibolu kadısına buyruğumdur ki:

Adı geçen ilçeye bağlı Burhanköyü adlı köyün e-teğinde bir dağ içinde, bir kişi, tekke adıyla bir ev meydana getirip, bu tekkenin o yörede bulunan hırsızların ve haramilerin yatağı olduğunu öğrenince, buyurdum ki:

Hassa reislerinden Hüsam (Tanrı değerini artırsın) oraya geldiğinde, bu konuyu gereğince inceleyesin. Eskiden kurulmuş bir tekke olmayıp, sonradan ihdas olup, hırsız ve harami yatağı olduğu doğru ise, ortadan kaldırasın. Ve bazı softa güruhu çevrede ok, yay ve öteki savaş araç-gereçleri ile doluştıkları duyuldu. Bu konuda dahi gereği gibi mukayyet olup, gereğini yapasın. Bu doğru ise, o çeşit tüfek, ok ve diğer savaş araçları ile gezen softa güruhunu yakalayıp, silahlarını alıp, hapsedip, durumlarının ne olduğunu aynen arz edesin.

21 Safer 976 (M. 1568) (Subaşı'ya verildi).

(Belge : 28)

HAMİT-ELİNDE İSYAN EDEN SOFTALARA DÂİR:

Hamid ili beyine buyruğumdur ki:

Bundan önce Hamid sancağında bazı softalar bir araya gelip eşkıyalığa başlamış olduklarından, bunları yakalamak (ele geçirmek) için adam gönderildikte kaybolup (saklanıp), bugünlerde Yalvaç ilçesinden altmış nefer softa birlik olup, fesat işler yapmaya başladıklarında, elli nefer adam gönderilip Yalvaç İlçesi'nde mülâkat olup (buluşu, görüşülüp), şeriat meclisine dâvet eylediklerinde, buna uymayıp mücadele ve muharebeye başlayıp, içlerinden Sinan ve Saru adlı softalar ki nefer softa ile dahi katlolunduktan sonra, diğerleri kaçarak kurtulup ve diğer dört nefer dahi yakalayıp getirdiklerinde, oğlan çekip ve fesatçılık yaptıkları, şeriata göre sabit olduğundan, Isparta İli'nde siyaset oluna (sorgulanıp cezaları verile) diye bildirmişsin.

Buyruğum geldikte, softa adıyla olup tüfek ve silah kullanıp, şeriat mahkemesine davet olundukta itaat etmeyen kimselerden olanların haklarından gelsin. O çarpışmada öldürülenlerin kanı helaldir. Buna göre mukayyed olasın.

3 Rebî-ül-Evvel 976 (M.1568) (Kethüdasına verildi).

(Belge : 29)
AMASYA'DA SÜLEYMAN FAKİH'İN
YOK EDİLMESİNE DÂİR:

Amasya beyine buyruğumdur ki:

Hâlen Budak-özü İlçesinde Süleyman Fakih adıyla bilinen kimse, yukarı tarafın halifelerinden olup, halife adı verilen bazı dinsiz ve fesatçılarla ittifak ve Cemiyet üzere olup, halkı kötü yola götürmekten başka bir şey yapmadıkları anlaşılınca, buyurdum ki:

 Buyruğum eline geçtiğinde, adı geçen Süleyman'ı, kendisine uyan diğer dinsiz ve fesatçılarla, gizlice araştırıp ve de adı geçen kişi gerçekten yukarı tarafın halifelerinden olup, kâfirlik üzere olup, yasadışı davranışlarda buldukları doğru ise, toprak kadısı mârifeti ile, adı geçenleri güzelce ele geçirip ve de hiç kimseye duyurmadan, el altından Kızılırmak'a götürüp boğdurasın. Ya da başka bir biçimde ve uygun görüldüğü şekilde "Hırsızlık ve haramilik eylediler!" diye iddia (iftira) eyleyip, haklarından gelesin 

22 Rebi-ül-evvel 976 (M. 1568) (Mehmed Çavuş'a verildi.)

(Belge : 30)

**KASTAMONU'DA EKMEKÇİOĞLU'NUN DURUMUNU
DENETLEMELİK İÇİN YAZILAN HÜKÜM :**

Kastamonu beyine ve Küre kadısına hüküm ki:

Bundan bir süre önce Kastamonu beyi ile Küre ve Devrekâni kadıları, ulu dergâhıma mektup gönderip, Ekmekçioğlu demekle bilinen Mehmet adlı hatip, Râfızî olmakla tanınmış ve ün yapmış, İslâm mezhebinden dışarı çıkmış, Dört Halife'yi inkâr eden, zındık ve kâfir bir kimse olup, hâşâ Kur'ân-ı Kerim hakkında dahi bazı uygunsuz sözler söyleyip, kendisine uyan fesatçılar güruhunu yanına toplayıp, dâimâ âlimlere ve ibâdet eden müslümanlara ihanet eyleyip, sahtekârlık ve ayıplarını gizleyerek, bazı kimselerin cihatlerin aldığından başka, devamlı hile, kötülük ve eşkıyalıktan geri durmayıp, Küre ilçesinin, bilgin, ibadetli, imam ve hatipleri ve diğer ahalisi, adı geçen kişi için Rafızilik ve dinsizlikle ün yaptığını bilip, nice kez sicillere kaydolunup ve katline dönemin müftüsü dahi fetva verip, ne şekilde olursa olsun yok edilmesi gereklidir diye şikâyet ettiklerini bildirdiğiniz için, adı geçen kişi, ulu katımda hazır bulunduğundan, yüce dergahımın çavuşlarından..... (değeri yücelsin) görev verilip, yerinde denetlenmesi için gönderilmiştir.

Buyurdum ki:

Oraya geldiğinde, bu konuda bizzat mukayyet olup çavuş mârifetiyle bilirkişiden ve memleket ahâlisinden, gereği gibi hak üzere dikkat ve özenle denetleyip ve araştırıp göresin (gereğini yapasın) Arz olduğu gibi olup, adı geçen hatibin öyle uygunsuz kelimeler söyleyip ihanet ettiği şeriat yasası ile sabit

ve zâhir olursa, kendisini hapsedip, durumunu olduğu gibi sicil suretleri ile yazıp bildiresin.⁽¹⁰⁾ Sonra emrim ne şekilde olursa, gereği ile iş göresin.

Rebî-ül-âhir 976 (M. 1568).

(10) Bu hatip, tahminimizce, herhalde Ehl-i Beyt dostu olduğundan dolayı, iftira edilip, ortadan kaldırılması isteniyor ki Yezit lânetinin suçları halka duyurulmasın. (M.Y.)

(Belge : 31)

**AMASYA YÖRESİNDEKİ MÜLHİDLERİN
(DİNSİZLERİN) HAKLARINDAN GELİNDİĞİNE VE
BUNDAN SONRA ALINACAK ÖNLEMLERE DÂİR:**

Amasya beyi İlyas Bey'e hüküm ki:

Yüce katıma mektup gönderip, bundan bir süre önce sana gönderilen şerefli buyruğum gereğince yukarıya müteallik olanlara birer nesne isnad olunup, yakalanıp, bir gece haklarından gelinip, kimsenin haberi olmadığını ve o taraflarda softa namına kimse kalmayıp cilây-ı vatan eylediklerini (?)..... üzre olanların dahi kefilî alınıp eline tezkere verilmeyince, kimsenin kabul etmediğini ve adı geçen dinsizler, o diyarda olan devletlilere bağlanmakla, bunun gibi (gezip) girift olmalı oldukta, herbiri yardımlaşma ve dayanışma yapıp ele vermediklerini ve bazı fesatçılar kaçıp başka sancağa gidip, o yerin beylerinden ve kadısından haramzâdeyi istediklerinde tereddüt etmeyip ele vermeleri için ve eğer kaçıp kaybolurlarsa, buldurmak için kesin emr-i şerif verilmesini ve geçmişte softa adına bir miktar levent meydana çıkıp Koca (?) dizdarının evini yağmalayıp ve karısını alıp gittiler. Ele geçirmek için on nefer adam seçip gönderdiğinde rastgelinip, beş altı davar bıraktırılıp ve bir yardımcıının başı kesilip ve biri dahi yaralı ele geçirilip onun dahi hakkından gelindiğini ve kadılar'ın, dinsizler hakkında, katletmek gerekmez diye engel olduklarını bildirmiştin. Bundan başka, her ne yazmış isen hepsi tafsilatıyla tarafımdan öğrenilmişti.

İmdi, senin diyânet (dindarlık) ve istikametine (doğru oluşuna) yüce güvenim olup, keskin görüş ve yeteneğın gereğince, gerçek olayı meydana koyup, fesatçılardan hakkında gelmişsin, iyi etmişsin! Bundan sonra dahi, ister adı geçen taife, isterse softa adına olan fesat ehli leventler olsun, yakalanmalarına gereğı gibi dikkat oluna Ve başka sancağına gidip, oraya sığınan haramzâdeyi yakalayıp, sataşma ve tartışma yapmayıp, teslim etmek için, Çorum ve Kastamonu ve Kangırı sancakları beylerine ve kadılarına şereflı buyruğum gönderilmiştir. Buyurdum ki:

Emrim gelince, bu konuya bizzat sahip çıkıp, bunun gibi, eğer kendi sancağında dinsizler güruhundan ve softalardan, bozgunculuk ve fenalıkları şeriat yarasınca sabit ve zahir olanlar kimler ise ele geçirip, yasa ile haklarından gelesin. ve fesat ehline, arz eylediğın üzre, yardımcı olanların haklarından gelinir. Şimdiden sonra dahi, bunun gibi yardımcı olan kimse var ise, onları dahi isimleriyle yazıp, ulu dergahıma (Osmanlı Sarayına) bildiresin ki onların dahi haklarından geline.

Amma, bu yolda, yola gelip ıslah olan, kendi halinde olanlara nispet ve taassub olup (haksız baskı yapıp) yargılamaktan kesinlikle kaçınasın. Bu hususa önemle özen gösterilsin. Bir dakika bile geçirmeyesin.

13 Cemaziyel-âhir 976 (M. 1568).

(Belge : 32)

**MERZİFON'DAKİ DİNSİZLERİN
CEZALANDIRILMASINA DÂİR:**

Rum beylerbeyine hüküm ki:

Mektup gönderip, dinsizler konusunda gönderilen emr-i şerif gereğince Merzifon Ovası'na bizzat varıp, ferman olunan defter gereğince o kimselerin tedric ile haklarından gelinip, amma defterden hariç o adla meşhur kimseler olup defterde olmayıp, yakalanmaya cesaret olunmayıp o adla meşhur olup defterden hariç olanların dahi yakalamak buyurulursa, emr-i şerif inayet oluna diye arz eylediğin için, buyurdum ki:

Buyruğum eriştikte, onun gibi o adla meşhur olanların durumlarını toprak kadısı mârifetiyle ve de dikkat ve özenle teftiş edip göresin. Gerçekten, meşhur oldukları gibi midir, nicedir? Durumları, yanında ne gibi sabit ve zâhir olursa, olduğu gibi, genişçe ve açıklamalı olarak yazıp, sicil suretleriyle ulu dergâhuma arz eylesin.

23 Cemaziyel-âhir 976 (M. 1568).

(Belge : 33)

**BOZOK'TA CUMA NAMAZI KILMAK VE
HUTBE DİNLEMEK İSTEMİYENLERİN
CEZALANDIRILMALARINA DÂİR:**

Bozok beyine hiküm ki:

Hüseyin-âbâd ilçesinde üç dört yerde cami var iken, mücerred (sırf, yalnız) hutbe ve Dört Halifenin yüce isimlerini duymaktan kaçınılıp, cuma namazı kılınmayıp ve fesatçılardan Bozdoğan adındaki köyün sipahisi olan Hüseyin ve Kayabüken Köyü'nden Yol Kulu ve Yer Kulu ve Yakup ve Minşar Köyü'nden Hızır Şah tarafcısı ve bazıları hırsızlıkla ün yapmış haramiler olup, teftiştten kaçtıkları bilindiğinden, buyurdum ki:

Buyruğum geldikte, bu konuda gereği gibi mukayyet olup, imam, hatip ve cemâatlerinin ve diğerlerinin durumlarını gizlice inceleyip ve araştırıp göresin ki o çekinip cuma namazı kılmayanlar ne tür kimseler olup ve hatipler ve imamları mülhid (dinsiz) ve Râfîzî (Kızılbaş) mıdır, nicedir? Ve bütün hutbe dinlemekten kaçınıp, cuma namazı kılmayanlar her kim ise ve nerede ve hangi köyde oturuyorlar ise adlarıyla her birinin davranış durumlarını genişçe ve açıklamalı olarak yazıp yüce katıma sunasın. Sonra, o konuda buyruğum ne vechile olursa, gereği ile davranıla (iş görüle). Ve adı geçen sipahi Kefe mühimatı için zahîre vermeyip, inat ettiği arz olunduğundan, arz olunduğu gibi ise timarını başkasına veresin diye beylerbeyine yüce buyruğum gönderilmiştir. Amma, diğerlerinin durumlarını görüp, gerçekten fesat ehli oldukları meydana çıkıp, şeriatça hapsolünmek gerekir hususları sabit ve zâhir olmuş ise, yakalayıp, hapsedip, işlemleri olduğu gibi geniş ve açıklamalı yazıp bildiresin.

6 Recep 976 (M. 1568) Nişanlı'ya).

(Belge : 34)

**AMASYA VE MERZİFON'DAKİ KIZILBAŞLARIN
CEZALANDIRILMASINA DÂİR:**

Amasya beyine ve Merzifon kadısına hüküm ki:

Mektup gönderip, sicil`gönderip, yüce buyruğum erişip, KIZILBAŞ denilen bazı dinsizlerin teftişi (denetlenmesi) ferman olduğundan, Merzifon'da şüpheli görülen Vahap Dede ve Mehmed ve Veli adlı kimselerin durumları, şeriat yasası ile teftiş olunup görüldükte, esasen (gerçekte) şeriat'a aykırı çirkin işler ve azgınca durumlar irtikâb edip (yapıp) KIZILBAŞ OLDUKLARI HUSUSU adaletli (doğru sözlü) müslümanların⁽¹¹⁾ şehâdetleriyle sâbit olup, gereği ile hüküm olunup, üzerlerine sâbit olan aynı maddeler (değerli eşyalar) sicil olduğunun (saptanıp yazıldığı) bildirdiğin için, adı geçenleri (KIZILBAŞLARI) inanılır adamlara katıp yüce huzuruma gönderilmesini emredip buyurdum ki:

Buyruğum size varınca geciktirmeyip adı geçenleri güvenilir adamlara koşup (teslim edip) ulu katıma gönderesiniz. Amma, adamlarınıza sımsıkı tenbih ve te'kid eyliyesiniz: Yolda ve izde, konaklanan yerlerde ve geçitlerde, gereği gibi (dikkatlice) görüp ve gözetip, gaflet ile elden kaçırıp kaybetmekten ziyade kaçınalar. Şöyle ki: İhmal ve

(11) Bunlar ne âdil (!) müslümanlarmış ki; yalan ve iftirâ üzere şehâdet edip ve İslâm'ın şiddetle knadığı en büyük günahlardan birini işleyip ve Anadolu'nun saf ve temiz ve mâsum insanlarına KIZILBAŞ damgasını vurup ve sonra onları durmadan çeşitli bahanelerle her dönemde topluca ölüme mahkum ediyorlar. Bu bir zulümdür ve zulüm de Kur'ân-ı Kerim'e göre kâfirliktir. Bu konuda aslâ te'vile yer yoktur. (M.Y.)

yumuşaklık gösterip, herhangi bir şekilde elden kaçırıp kaybederlerse, onlara (Kızılbaşlara) verilecek ceza, kendilerine olmak mukarrerdir. Ona göre, basiret üzre olup, gaflet ve ihmal etmeyeler.

2 Zilka'de 978 (M. 1570).

(Belge : 35)

**KASTAMONU VE TAŞKÖPRÜ'DEKİ KIZILBAŞLARIN
CEZALANDIRILMASINA DÂİR:**

Kastamonu beyine, Küre ve Taşköprü kadılarına hüküm ki:

Bugünlerde Taşköprü İlçesi'ne bağlı Hamid-Yükü adlı köy halkı tarafından İlyas adlı kişi, yüce dergâhıma gelip, anılan köyün yakınında Hacı Yülük, Kırca Kaya ve Kızılcaviran adlı köylerde KIZILBAŞ adıyla nice kimseler vardır. Hatta adı geçen Hacı-yükü adlı köyde, Kara Receb adlı kimse dahi Kızılbaş olup, karısı şeriat meclisine gelip, bu Receb için "Kocam Kızılbaştır. Kendisi gibi Kızılbaşlarla bir olup, geceleyin bir تنها eve girip, saz ve çalgı ve diğer oyun âletleriyle haşır-neşir olup, sonra MUM SÖNDÜRÜP, birbirinin kanlarını tasarruf ederler..." diye kocasının yanında konuştuğundan, sicile kaydolundu diye bildirip, sicil suretini ibraz ettiğinden, buyurdum ki:

Emrim eline geçince, bu konuda gereği gibi mukayyed olup (üstüne düşüp), bu hususu gereği gibi inceleyip ve araştırıp ve de böylelerini, anlatılıp yazıldığı gibi, toplantı (Mum söndü!) yaptıkları zaman yakalayıp, hapsedip, isimleri ve resimleri ile yazıp, olup biten hallerini ulu katıma arz eylesin.

(Adı geçen köyün halkından Hızır'a verildi)

8 Rebî-ül-evvel 979 (M. 1571).

(Belge : 36)

**HAZRET-İ ALİ İLE HAZRET-İ HÜSEYİN'İN
TÜRBELERİNDE İRAN'DAN GELEN VE
ÜZERLERİNDE İSİM YAZILI OLAN HALILARIN
KALDIRILMASINA VE ANADOLU HALISI
DÖŞENMESİNE DÂİR:**

Bağdat beylerbeyine hüküm ki:

Ulu dergâhıma mektup gönderip Hazret- İmam Ali ve Hazret-i İmam Hüseyin'in (r.a.) kutsal türbelerinde ve saygıdeğer haremlelerinde döşenen halılar, geçmişte yukarı cânibden gelip, isimler dokunmuş olduğundan, ziyârete gelen dinsizlerin (Kızılbaşların) ahvâlini (durumlarını) mütevellisinin bildirdiğini ve zikrolunan kaliçelerin (halıların) bedeli ve her âsitänenin câmiine Rum (Anadolu) kaliçelerinden on adet divan kaliçeleri lâzım olduğunu bildirmişsin. Amma, çapları gönderilmeyip en ve uzunlukları, ne miktar olduğunu arz eylemediğinden dolayı, buyurdum ki:

Buyruğum vardıkta, gecikmeden, ne miktar kaliçe lâzım olursa, enleri ve genişlikleri ne miktar olmak gerekse, ona göre çaplarını alıp ulu katıma gönderesin ki, lâzım olduğu üzre tedarik edip (hazırlanıp) gönderile.

Rebi-ül-âhir 979 (M. 1571) (Derviş Çavuş'a verildi.)

(Belge : 37)

**RUM (ANADOLU) EYALETİNDE "MEHDİ"
GELECEĞİNİ SÖYLEYEN ŞAHSIN KATLINE DÂİR:**

Rum beylerbeyine hüküm ki:

Mektup ve sicil sureti gönderip, "Mehdî-i zaman" gelecek diye, Hz. Peygamberin şeriatına aykırı sözler söyleyen Kulu adlı kişinin takririni ve kendisinin hapsedildiğini bildirmişsin. Bu Kulu adlı şahsın siyaset olunmasını (şiddetli ceza verip idam olunmasını) emredip buyurdum ki:

Buyruğum oraya varınca, vakit geçirmeden, o şahsı siyaset (idam) edip, emrimin yerine getirildiğini bildiresin. Ve bu tür sapkınlık ve bozgunculuğa sebep olan ve yüce şeriata aykırı sözler söyleme işinde o şahsa (Kulu'ya) ve onun hevasına uymuş yoldaşları var ise, yakalayıp bağlayarak ulu dergâhıma gönderesin ki, küreğe çekile.

27 za 979 (M. 1571) (Divan kethüdasına verildi).

(Belge : 38)

**MANİSA'DA BİR MÜTESEYYİD'İN BAKİRE KIZLAR
VASITASIYLA CİNLERİ ÇAĞIRDIĞINA DÂİR:**

Lala Ferruh beye hüküm ki:

Mektup gönderip, halen Manisa yörelerinde bir müteseyyid (kendisinin Hz. Muhammed'in soyundan geldiğini söyleyen) kişi ortaya çıkıp, "Cin çağırıyorum, onlardan define haberini alıyorum..." diye hile edip, müslümanları aldatıp ve "Cinleri çağırarak için. bâkire kızlar gerektir" diye nice kızların bekâretini izale edip, yaptığı bu kötü işlerle meşhur olup, hakkında isnad olunan fesadlarının bazıları tescil olunup sicil suretleri ibraz olunup gönderildiğini bildirmişsin.)

İmdi, bu şahsın ahvâlini (durumunu) toprak kadısı mârifetiyle teftiş eylemek emredip buyurdum ki:

Emrim geldikte, geciktirmeden, o kişiyi ihzar eyleyip (mahkemeye çağırıp) dahi durumunu güzelce ve şeriata uygun olarak teftiş edip göndersin. Gerçekten, anlatıldığı gibi fesat ve fenalığı sâbit ve zâhir olup, müslümanlar yaramazlığına şehâdet ederlerse, vakit geçirmeden ve fırsat vermeden Manisa zindanında bulunan kuyuda ölünceye dek hapsedip, sonucunu yazıp bildiresin.

(Sultan Murad'ın kapı kethüdasına verildi)

7 Ş. 979 (M. 1571)

(Belge : 39)

**NİKSAR'DAKİ KIZILBAŞLARIN
HAPSEDİLMESİNE DÂİR:**

Niksar kadısına hüküm ki:

Mektup gönderip, Mevlânâ Seyyid Mustafa elinden hüküm vârid olup (yazılıp), adı geçen ilçede Metâyî Zâviyesi'nde şeyh olan Erdîvan ve Çırak ve Ali ve diğerleri KIZILBAŞ ve RÂFİZÎ olduklarını bildirdiğinden, teftiş edip, böyle olduğu doğruysa, zâviyedarlığı adı geçene veresin diye ferman olduğundan, adam gönderilip, yüce şeriata çağrıldığında, itaat etmeyip, kaçarak kaybolup, geçmişte de Erzman adlı kardeşleri sürhser (Kızılbaş) defterinde kayıtlı olduğundan, beylerbeyi katledip, bunlar kayboldular diye garazsız müslümanların haber verdiklerini arz eylediğini kadıaskerim yüce katıma bildirmekle, adı geçenleri lâzım olanlara buldurup getirip, dahi küreğe gönderilmesini emredip buyurdum ki:

Adı geçenleri, her nerede iseler, buldurması lâzım olanlara buldurup, getirip, ahvallerini gereği gibi hak üzre teftiş edip göresin. Yazıp anlattıkların üzre, yüce şariatça sâbit ve zâhir olursa, vaki olanı, sicil suretleriyle güvenilir adamlara verip, ulu katıma gönderesin ki küreğe konulsun. Amma, birlikte verip gönderdiğin kimselere sıkı sıkıya tenbih ve te'kid edesin ki, ellerinden kaçırıp kaybettirmekten kaçınalar. Ve de teftiş tamamen hak üzre olup, tutuklamak ve celbetmekten ve şeriata aykırı iş yapmaktan kaçınasın.

(Adı geçen Seyyid Mustafa'ya verildi.)

(24 S. 980 (M. 1572)).

(Belge : 40)

**SAHTE SEYYİDLERİN SARIKLARININ
ÇIKARILMASINA DÂİR:**

Erzurum beylerbeyine hüküm ki:

Günümüzde o diyarda yerleşmiş Çağırğan Evlâdı demekle bilinen topluluk, seyyidlik dâvası güdüp, yeşil sarık sarınırlarmış. İmdi, o topluluğun (tâifenin) seyyidliğinde şüphe olup, bu konuda Nakib-ül-eşraf tarafından ulu katıma arz olunup, yeşilleri başlarından alınıp, temessükleri (senetleri) ulu dergâhıma gelmek lâzım ve şart olduğundan, buyurdum ki:

Buyruğum geldikte, o tâifenin seyyidliği hususunda gereği gibi mukayyet olup, her nerede oturuyorlarsa, toplayıp ve de seyyidlik dâvasını sürdürüp yeşil sarınırlarsa, yeşillerini başlarından çıkarılıp, bu konuda senet ibraz edip, dahi dâvâya cür'et ederlerse, temessükleriyle huzuruma gönderesin ki yüce dergâhımda Nakib-ül-Eşraf huzurunda ahvalleri hak üzere görüle.

(Seyyid Hasan'a teslim okundu.)

Selh-i Sefer 980 (M. 1572).

(Belge : 41)

**FİLİBE TARAFLARINDAKİ "HURÛFÎ" MEZHEBİNDEN
OLANLARIN TUTUKLANMALARINA DÂİR:**

Filibe ve Tatarpazarı kadılarına hüküm ki:

Günümüzde, Filibe Bucağında, Umur Oyaş demekle tanınan köyde İsa Halife ve Osman Halife adlı kimseler ve şeyhleri bulunup Tatarpazarı ilçesine bağlı Mendis adlı köyde Mustafa Işık demekle tanınan ışık (Kızılbaş), Hurufi Mezhebi'nden olup, müslümanları din yolundan uzaklaştırmakla uğraştıkları öğrenildiğinden, adı geçen kişiler her nerede ise, güzelce önlem alıp, ele geçirip, dahi o şekilde müslümanları yoldan çıkarırlarsa, bağlanıp ve tutuklanıp ulu katıma göndermeni emredip buyurdum ki:

Buyruğum geldikte, bu hususa her biriniz kazanıda olan müfsidlere bizzat mukayyet olup, hüsn-i tedbir ve tedarikle ele geçirip, o taraflarda şeriat kurallarınca sıkı teftiş edip o duruma âit husus zâhir olursa, sımsıkı bağlayıp ve güvenilir adamlara teslim edip, şeriata göre üzerlerinde bulunan eşyalarının sicil suretleriyle ulu katıma bağlı ve mahpus olarak göndermeden etmeyesin. Adı geçenlerin yakalanması çok önemli olmuştur. Şöyle ki:

İhmaliniz sebebi ile eğer kaçıp kaybolurlarsa, asla bu konuda beyan olunan özüünüz kabul olmak ihtimali olmayıp, mezhepsizleri korumuş olursunuz. O takdirde, azil ile konulmayıp, cezâyâ hak kazanırsın. Ona göre, güzelce önlem ve tedarikle ele geçirmek konusunda her türlü çabayı gösterip, özen gösterme konusunda bir dakika bile geçirmiyesiniz.

(Süleyman Efendi'ye verildi.)

14 za. 980 (m. 1572).

(Belge : 42)
SEYYİD GÂZÎ ZÂVİYESİ'NE VE
MÜRİDLERİNE DÂİR:

Anadolu beylerbeyine ve Kütahya ve Seyyid Gâzî kadılarına hüküm ki:

Halen Seyyid Gâzî medresesine müderris (hoca) olan Mevlânâ Yahya mektup gönderip, o makamdan daha önceleri reddolunan IŞIK (Kızılbaş) tâifesi hankâhının hizmetini yapmak ve onarımına muhtaç olan yerlerini geçici olarak tamir edip mal sahibi ettirmemek şartıyla mültezim (devlete vergi veren bir yerin işleticisi) olduklarında, Allah rızası için (karşılıksız) hizmet etmek ve talebeye riâyet edip, önceki kötü ve günah işlere bağlı âdetlerini terkedip, EHL-İ SÜNNET VE CEMÂAT'den olup⁽¹²⁾ beş vakit namaza devam edip, yoluk ve çıplak gezmek üzere, o hizmette bulunmak, izn-i hümayun (padişah'ın yüksek izni) verilip, bugüne kadar o hizmette bulunmaktadırlar. Lâkin, adı geçenler, talebe ile birlikte olup vakıf mahsulünden başka, vakıf için etraftan gelen sadaka ve adakları kendine alıp, evkafın önemli olan yerlerini tamir etmeyip, cami ve mezâr-ı şerifin içinde tabl-hâne yapıp, yılda bir kez mahya dedikleri bid'atlerini (kötü geleneklerini) yine

(12) Buradan da anlaşılıyor ki, Sünnî zihniyet, kendi mezhebinden olmayan müslümanlara ve kendisi gibi düşünmeyen diğer mezhep ve tarikat sahiplerine türlü iftira ve zulümle "Kâfir, ışık, Râfizi, Alevi, Kızılbaş, Mün söndürenler, fellah, dinsiz, mülhid..." ve benzeri isimler takıp, bu masum insanlara Hakk'ın ve halkın gözü önünde akla gelmedik kötülükleri yapmışlardır. Şimdi düşünelim: Bu, Allah'dan revâ mıdır? Bu haksız isnatlarda bulunanların vicdanları yok mu Allah'ın? Bir Alevi ozanı "Korkmaz mısın Ulu Allah'dan? Sözü doğru söylemeli!" diyor. Kötülük yapanlar, yarın Ulu Divan'da kimden şefâat bekliyorlar acaba? (M.Y.)

peydah edip, etraftan nice günah işleyenler (kötüler) toplanıp, adı geçen kutsal yerde davul ve nakkare ve saz ve kopuz çalınıp, vakıf malı lüzumsuz yerlere harcanmak üzredir. Talebe ve gelip giden konuklar rencide olmaktan beri olmayıp, istedikleri şey vakıf malını mal sahipliği (rakabe) ettirip, dahi hevâ ve zevklerine düşkün olan kadı ve nâiblere her yıl bir türlü harabe arzettirip, medrese ve talebeyi aradan kaldırmaktır. Amma, eğer göksel felaketler nedeniyle bu defa vakfın genişliği yoktur, lâkin aslında tamam genişliği vardır. Vakfın mütevellisi ve şeyhi ve kethüda ve cabileri makbuz ihracaatı müfredatı ile muhasebe defterleri yerli yerinde görülüp incelense, asla rakabe ihtiyacı duyulmayıp, nice vakıf malı meydana çıkardı diye bildirmişsin. Ve adı geçen topluluk tarafından dahi adam gelip, bunlar mücerred evkafın yıkılmaya yüz tutmuş değirmenleri ve diğer mühim olan binasının tamiri için rakabe (sahip) olsun dedikleri için ve evkafa âit olan hizmette özen gösterdikleri için adı geçen müderris ve talebe onlara düşmanlık edip, güzel yaşamaya razı değillerdir diye bildirdiler. İmdi, bu topluluktan, şeriata aykırı davranışlar yapılmasına rızây-ı hümayumun (ben padişahın râzılığı) yoktur. Amma, bundan önce madem ki bu topluluk, o şerefli makamın hizmetine tekrar girmeye, Bayındır (bakımlı) olmayıp, günden güne harap olmaya yüz tutacağı bellidir diye arz olduğundan, adı geçenler (dinsizler) beş vakit namaza devam edip, vakfın muhtaç olan yerlerini tamir etmek, dince yasaklanmış kötü davranışlardan⁽¹³⁾ ve şeriata aykırı olan hareketlerden

(13) Herhalde burada, Alevilerin, Emevi soyunu sevmemeleri, kötü davranışlar olarak görüyor. (M.Y.)

vazgeçip, çıplak, Râfızilik ve ilhad (dinsizlik) üzere olan Işıklar'ı (Kızılbaşları) aralarına almamak şartıyla, onların vakfı önceki durumu gibi bayındır ve onarılmış olmak için, yüce ruhsatım verilmiştir.

Buyurdum ki:

Bu hususa bizzat mukayyet olup (önem verip) göresin. Emrime ve şeriata aykırı bina yapıp, şeriata aykırı durumları varsa, engel olup ve yasaklayıp, şeriata aykırı iş yaptırmayasın. İlhad (dinsizlik) ve rafz (Kızılbaşlık) ve başka bir kötü-mezhep üzere içlerinde asla bir kişiyi bırakmayıp, tenbih edesin ki, yüce şeriata uygun beş vakit namazı eda edip, mezâr-ı şerif için aldıkları adakları ve sadakaları gizlemeyip, dürüstlük üzere getirip, mütevellileri ve şeyhleri eliyle (bilgisiyle) vakfın tamirine ve mühim olan masrafına harcayıp, yüce şeriata aykırı davranış ve tavırlardan kaçınalar. Tenbih ettikten sonra, beş vakit namaza devam etmeyip beynamaz (bî-nemâz = namazsız) olanlarını, sen ki toprak kadısısın, dâimâ araştırıp, böylelerini içlerinden atıp, şeriata aykırı iş yaptırmayasın.

Vakfın tamire muhtaç olan, ister değirmen isterse diğer mülkleridir, tamir ve ihya ettirip, asla bir yeri harap olmaya yüz tutmağa müsaade etmeyesin. Ve adı geçen evkaf mütevellisi ve câbilerinin (tahsildarlarının) ve şeyhlerinin makbuzlarında ve müfredat defterlerinde muhasebelerini ve irad masrafını hak üzere kusursuz aliverip ve bütûn o makam gereği gibi bayındır ve ihya olmaya ait işlerin görülmesinde bir dakika gecikmeyip ve adı geçen topluluğun, talebe ile güzel geçinme üzere olmayı tenbih edip, bunun gibi arza muhtaç vakıf malına darlık verirlermiş. Bunu dahi vakıf mütevellisine tenbih ey-

leyesiniz ki, bundan sonra ister müderris isterse başkası olsun, bir ferde peşin bir şey vermeyip, vâcib oldukça herkesin vâciblerini (maaşlarını) verip, defterlerinin müfredâtını iyi muhafaza edeler ki, muhasebe sırasında cevabını ona göre verip, vakfa herhangi bir şekilde zarar ve noksan gelmeye.

(Mektup getirene verildi) **15 S. 980 (M. 1572).**

(Belge : 43)

**BURGAZ'DA HAMZA ADLI DİNSİZE BAĞLI
MÜRİDLERİN CEZÂLANDIRILMASINA DÂİR:**

Rodoscuk ve Hayrabolu ve Burgaz kadılarına hüküm ki:

Hâlen, Hamza adındaki dinsizin arkadaşlarından Burgaz İlçesi'ne bağlı Demirci-yahşi adlı köyün imamı ve cemaati ve iki nefer sipahi ve Hayrabolu İlçesi'ne bağlı Alaca-oğlu adlı köy halkı ve bazı kimselerde davaları olduğu ve Rodoscuk İlçesi'ne bağlı İlbastı adlı köyde de dostları çok bulunduğu ve Kılıçlı adlı köy imamı ve Rodoscuklu kapıcı Mehmed adındaki kimse dahi dostları olduğu öğrenildiğinden, adı geçen dinsizin ister şehirde isterse öteki şehirlerde kendisine bağlananlar bulunursa, hak ettiği derecede azarlama cezası, ona uyanlar hanginizin taht-ı kazâsında bulunursa adı geçen Ören Çavuş mübaşeretü (girişimi) ile, şeriata göre teftiş edip, adı geçen dinsize mürid olup, ona sevgi ve bağlılık gösterenleri buyruğum üzre hak ettiği gibi, şeriata uygun olarak cezalandırasınız

Ve bulunan eşyanın ve davarın (hayvanların) miri için çavuşuma zapt ettiresiniz.

(Ören Çavuş'a verildi.) **11 s. 980 (M. 1572).**

(Belge : 44)

**ANADOLU'DA İSYAN EDEN SOFTALARI İDARE
EDEN ŞEMSEDDİN'İN TUTUKLANMASINA DÂİR:**

Lala'ya hüküm ki:

Anadolu vilâyetinde uzun süreden beri bozgunculuk ve kötülük üzere olan softalara ve bozgunculara başbuğ olan Şemseddin adlı fesatçının ortaklarından Divane Üveys adlı fesatçı ele geçirilip, adı geçen Şemseddin'in yatak ve durağı soruldukta, bazı kimseleri adlarıyla açıkladıktan başka, adı geçen oğlunun Şahinci-oğulları'ndan Beyşehir İlçesi'nde Şahinci-oğlu demekle tanınan kişi yatağı ve durağı ve yoldaşdır diye açıklayınca, buyurdum ki:

Buyruğum geldikte, derhal adı geçen Şahinci-oğlu Ali'yi her nerede ise yakalayıp, hapsedip, fesatçılara baş olan bu Şemseddin'i yakalamaya müteahhid olursa, yanına güvenilir adamlar katıp, yakalamağa özen ve dikkat gösterip, şöyle ki: Ele geçerse, adı geçen fesatçıyı bağlayıp, güvenilir kimselerle yüce dergâhıma (Saray'a) gönderesin. Amma, ele vermeyip inkâr ve inat ederse, fırsat vermeyip, adı geçen Şahinci-oğlu Ali'yi sınıksız bağlayarak yüce katıma gönderesin.

(Kethüdasına verildi) **28 Receb 981 (M.1573).**

(Belge : 45)

**AMASYA'DAKİ KIZILBAŞLARIN
TUTUKLANMASINA DÂİR:**

Amasya beyine ve Lâdik ve Havza kadılarına hüküm ki:

Koyulhisar İlçesi'nde bulunan Halvetî şeyhlerinden (oranın ilgilisi) büyük bilginlerden Mevlânâ Muslihüddin (Tanrı takvasını artırsın) adam gönderip Levsa İlçesi'ne bağlı Muammer-ağaç adlı köyden Şaban ve Ramazan adlı kimselerin KIZILBAŞ oldukları meşhur olup, bundan sonra KIZILBAŞLAR teftiş olunmak (kontrol altında tutulmak, denetlenmek) üzere iken, katledilmek korkusundan dolayı firar edip, HALVETÎ Tarikatı'na girdikten sonra, yine bâtil yollarına (Kızılbaşlığa) dönüp, dinsizliği artırıp, bir köyün mescidinde yellenip (karnından gaz çıkarıp) (!) her abdest bozduğunda "Sünniler koklasın!" diye sözler ettiklerini ve bu konuda (böyle dediklerine dâir) elinde şer'î fetvası olduğunu bildirip, ahvalleri (bu kötü davranışları) şeriatça teftiş olunmak konusunda şerefli buyruğumu istediğin için, buyurdum ki:

Emrim geldikte, bu konuda iyice mukayyet olup, adı geçenleri her nerede ise mahkemeye çekip, eğer kaçıp kaybolurlarsa kefillerine ve yasa yoluyla buldurması lazım olanlara buldurup getirtip, ahvalleri bir defa şeriatle (dava) çözümlenmiş değil ise, usulünce hak üzere teftiş edip göresin (gereğini yapasın). Gerçekten, anlatıldığı gibi, adı geçenler bu şekilde olup, bu mescidde o tür çirkin konuşmalar yaptıkları şeriatça sabit ve zahir olursa, bunları sıkıca hapsedip, gerçek hallerini detaylıca arz eyliyesiniz. Sonra, teftiş sırasında hak üzere olup (âdil davranıp!) gerçek dışı bilgi vermekten sakınasınız. (Halil Çavuş'a verildi.) **10 Muharrem 982 (M. 1574).**

(Belge : 46)

**NEVREKOP'TA HAZRET-İ MUHAMMED HAKKINDA
UYGUNSUZ SÖZ SÖYLEYEN KÜÇÜK MEHMET'İN
ÖLDÜRÜLMESİNE DÂİR:**

Nevrekop kadısına hüküm ki:

Bundan bir süre önce Nevrekop'ta küçük Mehmet adlı eşkıya Hazret-i Muhammed (A.S.) hakkında — hâşâ — bazı meşrû olmayan ve uygunsuz kelimeler söylediği sebepten, yakalanıp sorulduğunda, "Yakalanmadan önce tevbe ve istiğfar ettim" diye cevap verince, bu husus şeriata göre incelenip, eğer yakalanmadan önce tövbe edip tekrar iade etmedi ise, tecdid-i iman olunduktan (imanını tazeledikten) sonra, küreğe gönderilip, eğer yakalanmadan önce tevbe ettiğini ispat edemeyip veya tekrar iade edip, söylediği uygunsuz sözlerinde ısrarlı ise, vakit geçirmeyip, şeriat yassına göre katledesin (öldüresin) diye şerefli buyruğum gönderilmiş iken, Paşa sancağında Nevrekop bucağında Kotuş adlı köy ve diğerlerinden onyediyüz akçe timara mutasarruf olan mir-i miran (beylerbeyi) çavuşlarından Kasım oğlu Mustafa adındaki bahtsız kişi dahi adı geçen eşkıyaya yardımcı olduğu duyulmakla buyurdum ki:

Buyruğum geldikte, bu konuda bizzat mukayyet olup, gerçekten adı geçen çavuşun, o fesatçıya yardımcı ve destek olduğu doğru ise, o çavuşun ahvalini doğru ve ivedi olarak yazıp arz edesin. Bu konu, önemli işlerdendir. Gereği gibi mukayyet olup, yanlış bilgi vermekten sakınsın.

(Hasan Çavuş'a verildi.) **25 C. 984 (M. 1576).**

(Belge : 47)

**RÂFİZİLİĞE (KIZILBAŞLIĞA) ÂİT KİTAPLARIN
ZAPTEDİLMESİNE DÂİR:**

Çorum beyine ve Orta-pâre kadısına hüküm ki:

Casus Kara Yakup, bundan bir süre önce Râfizi olarak yakalanan Menaş Fakih adlı kimse tarafından arzuhal getirip, Orta-pâre İlçesi'ne bağlı Haman cemâatinden Veli Fakih adlı bir KIZILBAŞ'dan geldiği zamanda, otuz dört adet ciltli Râfizi kitabı getirip, benim yanımda emanet koyup, sonra ölünce, adı geçen Kara Yakup beni tutup hapsedip, lâkin o kitaplar şimdiki halde benim yanımda olmayıp, yine o bahsi geçen cemâatten Eğin-özü adındaki kışlada Selim Fakih adlı kimseye verip, o da Yunus'a, o da Gülâbi'ye verip, hâlen memleketi din-den döndürmek üzere olduklarını haber verdiğinden, o kişiler ve o kitaplar⁽¹⁴⁾ gizlice elde edilip, yüce huzuruma sunulmasını emredip buyurdum ki:

Şerefli buyruğumla, adı geçen casus Kara Yakup vardıkta, bu konuda gereği gibi mukayyet olup, bunları usulünce ve gizlice yakalayıp, gerçekten o kitapları adı geçen Menaşi Fakih'in Selim Fakih'e ve

(14) Halkın taassubunu yüzyıllarca körükleyen, önemsiz mezhep ayrılıklarından dolayı savaşlar açıp, mâsum halkın kanını akıtan ve günümüzde gelişmiş ülkeler düzeyine erişmemizi engelleyen gerici zihniyetin "Düşünce ve vicdan özgürlüğü" bu fermanlardan çok güzel anlaşılıyor! Bu kitapları toplayıp yakma, okuyanlara "Dinsiz" damgasını vurma, dine, akla, insanlığa ve vicdana aykırıdır. Kaldı ki bu kitaplar Hz. Muhammed'i O'nun Ehl-i Beyti'ni sevenlerin kitapları idi. Yazık! Adâletli olduğunu, her inanca saygı duyduğunu ilan eden yönetime bakan: Temiz Anadolu halkının yazıp, okuyup, EDEB öğrendiği o canım kitapları, sıf Sünnî görüşe uymuyor diye toplayıp yakıyor, oku-

Yunus ve Gülabi'ye verdiği doğru mudur, yoksa böyle birşey yok mudur, işin aslı nedir?

İşin içyüzün iyice öğrenip, bu kitaplar her nerede ise bulup, adı geçenleri hapsedip, olanları aynen yazıp bildiresiniz. Amma, bu konuda tamamen hak üzere olup, bu bahane ile kimseye zulüm ve taşkınlık (kötülük) ve yakalayıp tutuklamaktan ve gerçeğin dışında bilgi vermekten kesinlikle sakınasınız.

(Adı geçen Kara Yakub'a verildi).

19 Ramazan 984 (M. 1576).

yanları da kâfirlikle suçluyor. (En son II. Mahmut bu değerli kitapları imha etti.)

Vay zavallı kitabın başına gelenler! Kitap yasağı demek ki o dönemlerde başlamış, günümüzde de sürüyor. (12 Eylül 1980 sonrası, Alevilerin kaynak kitaplarından HÜSNİYE v.b. yasaklanmıştı.) Halbuki, hiçbir vakit DÜŞÜNCE ve İNANÇ kılıç zoruyla, yasaklarla öldürülemezdi. Yasakçı güçler, ağacın dallarını ne kadar kırsa hatta köklerini sökse de, tohumlar yine toprakta kalırdı!

Bu fermanlarla yasaklanan kitaplar olsa olsa şunlardı:

Hutbet-ül-Beyân, Hüsniye, Câvidan-nâme, Cabbar Kulu, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal, Battal Gazi, Aşk-nâme ve halk ozanlarımızın deyişlerini içeren cönkler...

Yahudileri 500 yıl önce Osmanlının baştacı ettiğini günümüzde Medya'da durmadan anlatan, yazarın, bunu Osmanlının adaletine ve insan sevgisine örnek veren yazarlar, Prof. efendiler, din adamı hocalarımız, ya niçin özbeöz bu vatanın evladına yapılan zulümlerden bahsetmiyor? Niçin dün olduğu gibi bugün de hâlâ, Emevileri sevmiyor diye bu temiz topluma Kızılbaş diye saldırılıyor? (M.Y.)

(Belge : 48)

**FİLİBE'DEKİ HURÛFÎ MEZHEBİ'NDEN
OLANLARIN CEZALANDIRILMALARINA DÂİR:**

Filibe kadısına hüküm ki:

Hâlen, Filibe mahkemesinde şeriat naibi olan Mevlânâ Mehmet mektup gönderip, bundan önce yüce buyruk erişip, adı geçen ilçeye bağlı Umurobası demekle bilinen köyde İsa Halife ve Osman adlı kimselere esmâ ve amâ (?) olup ve Tatarpazarı'ndan Maad adlı köyden Mustafa Işık adıyla bilinen IŞIK,⁽¹⁵⁾ Hurûfî Mezhebi'nden olup, müslümanları dinsizliğe sürüklemekten geri durmadıklarından dolayı, yakalanıp bağlanarak gönderilmesine ferman buyurulduğundan, bunların ahvâli teftiş olundukta, bu adları geçen İsa Halife ve Işık Mustafa ölmüş olup ve Osman Halife yakalanıp, Simav şeyhi olduğu anlaşıldıktan sonra, kendisi dahi iftirak (?) edip "Altı yıldır ki bu dinsiz ve sapık mezhebe düdüm (?)" deyince, kendi hevâsına tâbi olan ve Hurûfî mezhebinden olanlar araştırıldıkta, o tür töhmetleri olanlar sicil olunup ve defter sureti mühürlü olarak ulu dergâhıma gönderildiğini bildirip ve bunların hevâsına (yoluna) tâbi olan bazı müfsidler dahi olup, şeriatça dinsizlik ve sapıklıkları sâbit olanlara, siyaset (idam cezâsı) olunmak hususunda arz edince, buyurdum ki:

Hüseyin Çavuş vardıkta, bu çavuşun girişimiyle,

(15) "Ehl-i İslâm'da IŞIK TÂİFESİ mezmum (kötü) bir tâife olduğu gibi, kâfirlerden dahi kötü öyle bir tâifedir." bk. Peçevî, C. I, sh. 107. Not: İşte resmi Osmanlı tarihçileri Işık, Kızıbaş, Râfîzi adını taktıkları halkımızı hep böyle kötü göstermiş, kendi din kardeşini kâfirden aşağı görmüştür! (M.Y.)

o çeşit Hurûfi sapıklığı etmekle töhmetleri (suçları) bulunanları teftiş edip, inceleyip, suçları sâbit olanlar hakkında şeriatça ne gerekiyorsa yerine getirip, yaya olarak gidip, arza muhtaç olanları yazıp bildiresin. Lâkin bu bahane ile anlatıldığı gibi suçları olmayanları, sırf çağırarak ve yakalamak için tutup, şeriata aykırı iş etmekten sakınasınız.

(Kurt Efendi'nin adamına verildi).

4 za. 984 (M. 1576).

(Belge : 49)

ELBİSTAN'DA BİR KIZILBAŞIN KATLİNE DÂİR:

Zülkadiriye beylerbeyine, Elbistan kadısına hüküm ki:

Sen ki kadısın, mektup gönderip, Elbistan İlçesi'ne bağlı İnaç adlı köyden Yitilmiş Abdal adındaki kimse için, "Kızılbaş olup, şeriata göre hakkından gelinmek lâzımdır." diye bildirmişsin. İmdi, adı geçeni yakalamanı emredip buyurdum ki:

Emrim geldikte, adı geçen Kızılbaş, bir başka töhmet (suç yükleme) yoluyla tutuklayıp⁽¹⁶⁾ ve de ahvâlini yüce şeriatın gerektirdiği şekilde, bu konuda geçmişte gönderilen ulu fermanım gereğince teftiş eyleyip, gereğini yapasın. Gerçekten, arz olduğu gibi rafzı (Kızılbaş olduğu) ve dinsizliği sâbit olursa, geçmişte rafz ve ilhad üzre olanlar hakkında gönderilen ulu fermanım gereğince iş eyleyip, bunun dahi şeriat kuralınca hakkından gelesin.

25 Receb 985 (M. 1577).

(16) Fermanın açıkça anlaşılıyor ki: Alevilere, yapmadıkları bir suçu yükleyip, en ağır cezaları vermek yoluna gidilmiştir. Bu haksız suç yükleme, İslâm Dini ile asla bağdaşmaz. Alevilerin suçu sadece Yezit ve benzeri lânetlileri sevmemektir. Çünkü onların tek sevgilisi, Hz. Muhammed ve O'nun Ehl-i Bey'ti idi. Onaltıncı yüzyılda Osmanlı'nın bu hâlini Seyyid NİZAMOĞLU hazretleri (ki soyu Hz. Muhammed'e ve Ehl-i Bey't'e bağlıdır) yana yakıla şöyle anlatır:

"Zulm ile doldu dünya yoktur huzura imkân

Mâmur olan yerleri zâlimler etti vîran

Âlem haraba vardı yıkıldı Mülk-i Osman

Kan eğlesin reâyâ çâk edüben giribân."

Bu fermanlarla Alevî-Sünnî düşmanlığının temeli bazı softalarca atılmış oldu. Şimdi siliniz bakalım kafalardan bu düşmanlığı. Düşman kardeşler haline getirilmiş bir millet ise hiçbir zaman ilerleyemez ve huzur bulamaz. Buna sebep olanlar utansın! (M.Y.)

(Belge : 50)

**MALATYA'DA ŞAH İSMAİL ADIYLA ORTAYA
ÇIKAN ŞAHSA SADAKA GÖNDERENLERİN
KATLEDİLMESİNE DÂİR:**

Malatya beyine hüküm ki:

Adı geçen sancığa bağlı İzli ve Rişvan ve Eşkânlı ve Solaklı ve Şeyh Hüseyinli ve Soydanlı ve Eğirbüklü ve Adaklı ve Kalacaklı ve Bezki ve Çakalı ve Mihriman ve Karasaz ve Kömürlü adındaki cemâatler, Şah İsmail adına meydana çıkan eşkıyaya adak gönderip, bağılık bildirirler diye, içlerinden ele geçirilip ulu makamıma gönderilen Mehmed takrir edip (genişçe anlatıp) "İçlerinden adak gönderenler kimlerdir, ben biliyorum) deyince, adı geçen Mehmet, yakalanarak o tarafa gönderilmiştir. Buyurdum ki:

Oraya vardıkta, gecikmeyip, adı geçen cemâatlerin içlerinden rafz (kızılbaşlık) ve ilhad (dinsizlik) ile tanınıp, adı geçen eşkıyaya sadaka ve adak gönderenler her kimler ise, hepsini öğrendikten sonra ele geçirip, dahi ahvallerini toprak kadılarıyla hak üzre teftiş edip göresiniz. Rafz ve ilhadları ve adak gönderdikleri şeriatça sâbit olursa, sicil ettirdikten sonra, siyaset ettirip (idam cezası verilip) ve de emrimin yerine getirildiğini yazıp bildiresin. Ve amma bu bahane ile kendi hallerinde olanlara dahil ettirmeyesin (bir şey yaptırmayasın)

2 Receb 986 (M. 1578).

Safevî Hükümdarı Şah İsmail
(1487 - 1524)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
شاه اسماعیل بن ابوالفتح
سیوری

Şah İsmail'in Tuğrası

(Belge : 51)

**ANADOLU'DA İSYAN EDEN SOFTALARIN ISLAHI
İÇİN YAZILAN NİŞAN-I HÜMAYUN:**

Nişan-ı Hümayun hükmü budur ki:

Bundan bir süre önce softa tâifesi kendi hallerinde ve tahsil ve istigallerinde olmayıp (iş yapmayı) cemiyetler yapıp, ok ve yay ve diğer savaş âletleriyle köyler ve kasabaları basıp, müslümanların kiminin genç çocuklarını zorla çekip alıp gidip (götürüp) kötülük eyleyip, adamları öldürüp ve malları yağmalayıp, buna benzer zulüm ve taşkınlıklarının sonu gelmeyip, tamamen fesat ehli olanlarının haklarından gelmek için beylere ve kadırlara yüce buyruklarım gönderilmişti. Hâlen, adı geçen tâifenin eşbehlerinden (daha çok benzeyenlerinden) dârendeğân (sahipler) Rumeli'nde Hasan ve Kocaeli sancağında Mevlânâ Muhiddin ve Hamid-ili sancağında Mevlânâ Şemseddin ve Aydın sancağında Mevlânâ Veliyüddin ve Teke sancağında Mevlânâ Muhiddin ve Karaman vilâyetinden Mevlânâ Hayreddin ve Menteşe sancağında Mevlânâ Veliyüddin ve Alâiyye sancağında Mevlânâ Kadri ve Germiyan'dan Mevlânâ Sefer ve Karesi sancağında Mevlânâ Muhiddin, yüce dergâhıma, adı geçen tâifenin, ekserisi kendi hallerinde ve işlerinde olup, kimseye zarar ve ziyanları yok iken, bazı eşkıya ve cahiller, softa adıyla gezip, fesatçılık ve kötülük etmekle, hepsine sirayet edip (bulaşıp) bu bahane ile nice talebe haksız yere öldürülüp ve softa tâifesini tutanlara dirlik (maaş) söz verilmiştir diye, cürmü (suçu) olmayıp kendi halinde olanları, sancakbeyleri, subaşıları ve diğerleri tutup, başlarını kesip, ve geri eşkıya ele

geçmeyip, mabeynde (arada) mazlumlara telef olup ve kavim akrabalarına yataksız diye ehl-i örf tâifesi yapışmakla, kendi halinde olan softa tâifesinin korkusundan vatanını terkedip, tahsilden kalıp ve müslümanlar evlâdını ihtiyaten mektebe vermez olup, bu durum ilmin çöküşüne sebep olmuştur. Eğer adı geçen tâifenin iyi olanları, şimdi olduğu gibi işlerinde ve güçlerinde olup, cürmü olanlarının dahi şimdiye değin meydana gelen suçları affolunursa ve her birimiz nakib olup danışmend olduğunuzda, elbise kıymeti için biner akçe verilir ve nöbette nekabetle mülâzım (maaşsız hizmet eden) olursak, her birimiz hemşehrilerimizi gereği gibi zaptedip, bunun gibi, birimizin hemşehrileri bozgunculuk edecek olurlarsa, onbir hemşehrisi birleşip, üç ilde bulunan emaretlere (beyliklere) konmayıp, fesatçıları bulup, ele vermeğe çalışırız. Taahhüd ettikleri bildirildikte, adı geçen tâifenin hakkında mezid (çok) merhametimi gösterip, sene 987 Muharreminde vaki olan suçlarını affedip ve Nişan-ı Hümayun verdim ve buyurdum ki:

Bugünden sonra, adı geçenler oniki nefer talebe nakib olup, her biri yılda bir kere vilâyetlerine varıp, devredip (dolaşıp) içlerinde eşkiyasını, fesat ve kötülüklerini ortadan kaldırıp, vazgeçmeyenleri yakalamakta, sancakbeyleri ve voyvodaları ve tımar sahipleri ve tımar erbabı ve gerekirse il eri, adı geçen nakibe gereği gibi yardım ve destekte bulunup ve nakiplerden birinin hemşehrilerinden fesat ve kötülük görülse, onbir nakib hemşehrileriyle birleşip, madem ki içlerinden fesatçılık yapanları ele vermeyeler, üç beldede olan beylikler (emâretler) o hemşehriden bulunan softaları oraya bırakmayalar.

Ve adı geçen tarihe gelince, meydana gelmiş suçları affolunmuştur. Gelip, meydana gelen sapkınlıklarına tevbe ve istiğfar edip, bundan sonra kendi hallerinde olanların geçmişteki suçları için kendilerine, toplum ve akrabalarına ehl-i örf tâifesi ve sancakbeyi adamları ve başkaları sataşma ve saldırıda bulunmayıp, daha önceden yüce hükümler gelmiştir diye, tutup rencide etmeyeler. Etmek isteyenlere, vaktin hakimi olanlar engel olup, bundan sonra emrime karşı gelen bu tâifeye dahil olunmaktan kesinlikle sakınalar. Amma, adı geçen tâife dahi, kendi hallerinde gece ve gündüz tahsilde olup, bunlarla zaman kaybetmeyip, tahsil-i kemalat (olgunluk kazanmak) etmekle, akranından üstün olduğu arz ve ilâm oluna. İstihkaklarına göre riayet olunurlar. Ve çalışmaktan feragat edip (ayrılıp) ziraata ve diğer iş yapıp kazanmaya uğraşanlara "Siz daha önceleri suhte (talebe, softa) tâifesinden idiniz" diye, kendilerine, toplum ve akrabalarına müdahale edilmeye. Ve adı geçen nakibler, o tâifenin işlâhına bezl-i makdur (seve seve vermek, esirgememek) ve halkın huzurlu olmalarına son derece çalışıp, söz verdikleri üzre hizmet ettikleri mukarrer ve muhakka olursa (anlaşılırsa), danışmend (bilgin) olduklarında, yüce fermanım uyarınca biner akçe ücret verilip ve nöbette nekabetle mülâzım alınalar. Ve bunlardan sonra yerlerine nakib olacaklar dahi, adı geçen tâifenin ilimle mümtaz (seçkin) olanlarından seçilip, onlar dahi açıklandığı üzere hizmeti yerine getirmek şartıyla danışmand olduklarında, biner akçe ücret verilip, her nöbette bu minval üzre nakiblikle mülâzım olalar. Ve şerefli ilme riayet ederek, bu hususa ibtida başlandıkta, bir Pazartesi

günü, adı geçen tâife, toplandıkları imaretlerde bilinen yemeklerden başka, bir defa dâne ve zerde ve başka yemekler pişirilip, ziyafet çekilip, iç huzuru ve neş'e ile amellerin başlangıcı olan devlet-ü ikbâlin devamı ve ikram mutluluğunun kıyamı için, meâli kabul olunan duâlara akşam-sabah devam ve iştigal göstereler. Ve bu Nişan-ı Hümayunum'un bir suretini, üç vilâyette bulunan mahkemelerde sicill-i mahfuza kayıt eyleyip, Nişan-ı Hümayunu aynıyle muhafaza eyleyip, gereği ile amel eyleyeler. Ve nakiblerden (vekillerden) isteyenlere, aynı ile suretini çıkarıp, imzalayıp vereler.

28 m. 987 (M. 1577).

BİR SURETİ
Anadolu Beylerbeyliğine
BİR SURETİ
Bursa Kadısına

BİR SURETİ
İstanbul Kadısına
BİR SURETİ
Edirne Kadısına

(Belge : 52)

**İRAN'LA MÜNASEBETTE BULUNAN RÂFİZÎLERİN
(KIZILBAŞLARIN) CEZALANDIRILMALARINA DÂİR:**

Artıkâbâd ve Zile kadılarına hüküm ki:

Sen ki Artıkâbâd kadısısın, mektup gönderip rafz ve ilhad (Kızılbaşlık ve kâfirlik)'le meşhur olup, yukarı cânib (İran) ile ilişkileri olanları gizli ve açık olarak iyice araştırıp incelemek konusunda yüce buyruğum gönderilmiş olduğundan, şerefli buyruğum gereğince araştırıldığında Arab adlı köyden Emir Ali oğlu Mansur Halife adına olup ve bu köyden Maksud oğlu Şah Ali ve Kulu oğlu Mehmet adlı kimseleri şeriat mahkemesine çekip, adı geçen Maksud'dan soruldukta, Maksud, İsmail, Hasan ve diğer Hasan Halife adlı kimseler bizim evimizde toplanıp, bin beşyüz altun lira yukarı cânibden gelen emir Ali Halife'nin adamı Şahbende'ye teslim ettik. Ve bundan başka Bozok, Tokat ve Artıkâbâd İlçelerinde üç bin nefer adamın defterini (listesini) adı geçen Şahbende'ye verip, o dahi kıyafet değiştirip yukarı cânibe gidip ve Yukarı cânibden Halife adında olan kimselere kaftan ve kılıç gelip Akdağ'da toplansalar gerektir diye cevap verip ve adı geçen Şah Ali ve Mehmet'den soruldukta inkâr ile cevap verip, "Köy halkı, yukarı cânibde olan Emir Ali Halife'nin akrabasındandır. Kızılbaşlık ve kâfirlik üzre olup, yukarı cânib ile (İran'la) ilişkileri anlaşılmıştır." diye Şehadet ettiklerini sicil eylediğini bildirmişsin. İmdi, buyurdum ki:

Buyruğum geldikte, bu hususu yüce şeriatın gerektirdiği şekilde, hak üzre (doğruca) teftiş eyleyip göresiniz. Mesele, anlatıldığı gibi ise, bu tür Kı-

zılbaşlık ve kâfirliği şeriatça sâbit olanların yüce şeriatın gerektirdiği şekilde haklarından gelip, buyruğumun yerine geldiğini bildiresin. Amma, bu bahane ile kendi hallerinde SÜNNÎ mezhebinden olan müslümanlara yüce şeriata aykırı olarak baskı, taşkınlık ve tecavüz olunmaktan ve Kızılbaş ve kâfir olanlara celb ve yakalamak için (onları) himaye etmekten kesinlikle sakınıp, şeriata aykırı olarak kimseye işlem yapmaktan son derece kaçınasın.⁽¹⁷⁾

(Kadı'nın adamına verilmiştir.)

28 Şaban-ül-muazzam 987 (M. 1579).

(17) Akşehir sancağında da bazı kimseler bu yüzden ceza görmüşlerdir.

(Belge : 53)

**AMASYA'DAKİ KIZILBAŞLARIN
CEZALANDIRILMALARINA DÂİR:**

Amasya kadısına, Amasya beyine, Çorum, Zile, Turhal, İskilip, Osmancık, Artukâbâd, Hüseyin-âbâd, Güleş, Ortapare, İnepaazarı, Mecitözü, Kazâbâd, Katar, Karahisar-ı Demirli ve Havsa kadılarına hüküm ki:

Adı geçen kasaba ve köylerde bazı mülhid ve Kızılbaş tâifesi olup, Çâr-ı Yâr-ı Güzin'e (Dört seçkin halifeye) küfredip (sövüp), müslümanlara açıktan açığa "Yezit geldi!" diye sözler söyleyip ve geceleri bir araya toplanıp karılarını ve kızlarını meclislerine getirip, birbirlerinin karılarını ve kızlarını tasarruf edip (sahip olup), namaz, oruç bilmeyip ve oğullarına Ebu Bekir, Ömer ve Osman isimlerini koymayıp ve içlerinde dahi bu isimleri almış kimse olmamakla, kâfir oldukları meydana çıkıp⁽¹⁸⁾ ve içlerinde Halife adını verdikleri kimseler, yukarı cânibden (İran'dan) Şâh'larından çizme ve elbise getirip, birbirlerine gezdirip, ziyâret edip ve adı geçen tâifeden Celal Halife ve Resul Halife, din uğruna çıkıp cemiyet eylemişlerdir. Biz de öyle yapalım diyerek fitne ve fesada başlayıp, ve hepsi de bunların benzeri yüce

(18) Ne gülünç değil mi! Efendim, çocuklarına "Bekir, Ömer, Osman" adını takmıyorlar, meşru halifemiz Yezid'i de sevmiyorlar, öyleyse bunlar kâfirdir! Soruyoruz: Hangi kitapta, hangi mantıkta bu saçma kural vardır? Bu fetvâcılar, iftiralarını pekiştirmek için utanmadan şu alçakça yalandan da sıkılmıyorlar: "Efendim, bu Aleviler geceleri bir araya toplanıp, karılarını ve kızlarını değiştiriyorlar..." Sonra, elbette cahil insanlar buna inanıyor. Niçin inanmasın ki, bu fermanları din adına (!) yazan bir müftü efendi. Hiç müftüler yalan söyler mi? Ve o dönemlerde atılan pisliği, bugün de kafalardan temizleyip atamıyoruz. (M.Y.)

şeriatı aykırı iş işlemek ve çirkinlikler yapmaktan geri durmadıkları duyulmakla, bu konuda ulu dergâhının (sarayın) çavuşlarından, akranları arasında seçkin bir yeri olan Ahmet Çavuş (Tanrı değerini yüceltsin) girişimiyle ahvalleri teftiş olunup görülmesini emredip buyurdum ki:

Buyruğum geldikte, adı geçen çavuşumun girişimiyle taht-ı kazânında bu çeşit kimselerin ahvallerini teftiş edip göresin. Gerçekten, adı geçen kasabalarda ve köylerde o çeşit kimseler olup, açıklandığı üzere yüce şeriatı aykırı davranışları olup - hâşâ- Dört Seçkin Halife'ye (r.a.) şeriatı aykırı olarak dil uzattıkları, garazsız ve itimat edilen kimselerin yüzyüze şهادetleriyle şeriatça sabit ve zahir olursa, üzerlerine sabit ve zahir olduğu gibi sicil edip ve de bunların benzeri dinsizleri sımsıkı hapsedip, olayı aynen arz eylesin. Sonra, haklarında yüce buyruğum ne şekilde sâdır olur ise, gereği ile amel edesin. Amma, bu bahane ile kendi hallerinde olanları, sırf çağırıp tutmak için rencide ve remide (incitme ve gücendirme) ettirmeyip, zorla şehitlik ve nisbet ve taassup ile, kendi hallerinde olanlara zulüm ve baskı yapmaktan kesinlikle kaçınasın.

(Adı geçen çavuşun kardeşi Hasan'a verildi.)

28 b. 992 (M. 1583).

(Belge : 54)

SARI SALTUK BABA ZÂVİYESİ'NE DÂİR:

Baba kadısına hüküm ki:

Adı geçen kasabada SARI SALTUK BABA ZÂVİYESİ'ne, ceddin Sultan Bayezid Han'ın vakıf eylediği yerlerin üzerine ihtiyaç oldukça bina olundandan başka, bazı bazı kimseler, müslümanların sadakaları kendilerine olmak ümidiyle, vakıf yerlere halvethâne ve zâviye bina etmekle, adı geçen tekkede hizmet eden mücavir (komşu) dervişlere dahi gelen gidenleri ağırlayacak yerler bulunmayıp, çok sıkıntı çekilip, darlık olmakla, tekkede kalıp hizmet eden mücavirler dahi perakende olup, vakfa ziyade zarar olmakla, sonradan eklenen zâviye ve halvethâne'nin yasaklanması yasal olduğuna dâir şer'i fetvâ ibraz olunmakla, fetvâ uyarınca amel olunmasını emredip buyurdum ki:

Buyruğum vardıkta, bizzat adı geçen zâviyenin üzerine varıp, teftiş edip ve bu konuda olan fetvâya dahi nazar edip göresin. Açıklandığı gibi, önceki durumuna aykırı sonradan zâviye halvet üzere bina olunmakla, zarar ve sıkıntı olduğu doğruysa, şer'i fetvâ gereğince amel edip, yasa ile zarar ve yasadışılığı ortadan kaldırasın.

(Mehmet adındaki sofuya verildi.)

2 Şaban 991 (M. 1584).

Ahmet REFİK

SEÇİLMİŞ BIBLİYOGRAFYA

Âşık Paşa-zâde Tarihi	: Aşık Paşa-zade.
Evliya Çelebi Seyahatnamesi	: Evliya Çelebi.
Heşt Behişt	: İdris-i Bitlisî.
İbni Batuta Seyahatnamesi	: İbni Batuta.
İslâm Ansiklopedisi 1-13. ciltler.	
Oruç Bey Tarihi	: Edirneli Oruç Bey.
Peçevi Tarihi	: Peçevi İbrahim Efendi.
Simavna Kadısı-oğlu Şeyh Bedreddin	: M. Şerafeddin.
Solakzâde Tarihi	: Solakzâde
Tacü't Tevarih	: Hoca Sadettin Efendi

DEĞERLİ OKUYUCULARIMIZA ÖNEMLİ NOT

Tüm okuyucularımızca da bilinmektedir ki, Alevilik, bütün yönleriyle ve sistematik olarak incelenmek gereken bir olgudur. Yine hepimizce bilindiği gibi Aleviliği araştırdığını iddia eden düzinelerce kitap piyasada boy göstermektedir. Öyle ki bu kitapların bilimsel yöntemden habersiz hazırlayıcıları, 300-400 sayfalık derleme kitaplarıyla "Alevî-Bektaşî Sırrını Çözdüklerini" dahi iddia etmektedirler. Bilimsellik maskesi altında Aleviliği istedikleri yönde sömürmeye çalışanlar, birgün hakettikleri cezayı göreceklerdir. Bu bilim sömürgenlerine verilebilecek en iyi yanıt da "Anadolu Aleviliği"ni bütün yönleriyle ele alabilecek, güvenilir ve birincil kaynaklara dayanan araştırmalar ortaya koymaktır. İşte böyle bir çalışmanın yıllardır içinde bulunduğumuzdan, siz değerli dostlarımızı haberdar etmek istedik. Kaç cilt olacağını şimdiden kestiremediğimiz bu önemli yapının hazırlığını sürdürmekteyiz.

Saygı ve Sevgilerimle bilgilerinize sunulur.

MEHMET YAMAN

MEHMET YAMAN'IN YAYINLANMIŞ VE YAYINLANACAK KİTAPLARI

A - YAYINLANMIŞ OLANLAR:

- 1 - Gerçekler (Dergi) (1970)
- 2 - Karaca Ahmed Sultan Hazretleri (1974)
- 3 - Seyyid Nizamoğlu (1976)
- 4 - Alevî-Sünnî Kardeşliği (1978)
- 5 - Makaanât ve Müslümanlık (1986)
- 6 - Hıdır Abdal Sultan ve Ocak Köyü (1990)
- 7 - Alevîlik : İnanç - Edeb - Erkân (1993)
- 8 - Erdebilli Şeyh Safi Ve Buyruğu (1994)
- 9 - Onaltıncı Asırda Rafızilik ve Bektaşilik (Ahmet Refik) (1994)

B - YAYINLANACAK OLANLAR:

- 1 - Viranî Baba Buyruğu
- 2 - İmam Câfer Buyruğu
- 3 - Şahkulu Sultan Hazretleri
- 4 - Makaanât (Hacı Bektaş Veli)
- 5 - Fevâid (Hacı Bektaş Veli)
- 6 - Besmele Şerhi (Hacı Bektaş Veli)
- 7 - Tâc-ül-Ârifin Seyyid Ebü'l-Vefâ (Menâkıb)
- 8 - Tarih Boyunca Alevî Ayaklanmaları